

የፌዴራል የፍትህ አካላት ባለሙያዎች

ስልጠና ማዕከል

ስቅድመ ስራ ሰልጣኞች የተዘጋጀ

የስልጠና ሞዴል

በፌዴራል የፍትህ አካላት በሰሙያዊ ማሰልጠኛ ማእከል የተዘጋጀ

መግቢያ.....	1
ምዕራፍ 1	
የዐቃቤ ሕግ ተግባር.....	3
ምዕራፍ 2	
የወንጀል ምርመራ.....	6
2.1. የወንጀል ምርመራ እንደ ሳይንስ.....	6
2.2. የወንጀል ምርመራ አመዳደብ	7
2.2.1. የታክቲክ ክፍል.....	7
2.2.2. የቴክኒክ ክፍል.....	8
2.3. የማስረጃዎች አያያዝ፣ ጥበቃ እና ትንተና አደራረግ.....	10
ምዕራፍ 3	
የወንጀል ሥፍራ ምርመራ.....	13
3.1. ምንነት.....	13
3.2. ጠቀሜታ.....	13
3.3. በዘርፉ በአገራችን ያለው ተጨባጭ ሁኔታ.....	14
ምዕራፍ 4	
ብርበራ.....	18
4.1. ምንነት.....	18
4.2. የብርበራ ዓላማ እና ጠቀሜታ.....	19
ምዕራፍ 5	
በወንጀል ምርመራ ወቅት የሚፈፀም ቃል መቀበል ኖና የአፈፃፀም ስልቶች.....	22
5.1. መግቢያ.....	22
5.2. ትርጉም.....	22
5.3. ዓላማ.....	23
5.4. ሕጋዊ መሠረቶች.....	23
5.5. የቃል መቀበል አመዳደብ.....	27
5.6. የቃል መቀበል ስልቶች.....	29
5.6.1. ቃል የሚቀበልበትን ቦኖ ኖና ሰዓት መወሰን.....	29
5.6.2. ቃል ሰጭው የሚጠራበትን ሁኔታ መወሰን.....	32
ምዕራፍ 6	

በወንጀል ምርመራ ወቅት የሚፈጸም የመረጣ ተግባር ኖና ሥልኖ ዊ አፈጻጸሞቹ.....	36
6.1. ትርጉም	36
6.2. የመረጣ ስልቶች አጠቃላይ ሁኔሳ - ች.....	36
6.3. የመረጣ ተግባር የሚያከናውነው ሰው ተግባሩን ኖንዲጂምር ከመደረጉ በፊት መረጣ ስለሚያከሂድበት ሰው ወይም ነገር ቀደም ብሎ ያየውን ወይም የሰማውን የተለየ ምልክት በዝርዝር ኖንዲገልጽ ማድረግ.....	37
6.5. መረጣውን ለሚያከሂደው ሰው መሪ ጥያቄ- ች ሊቀርቡለት የማይገባ ስለመሆኑ.....	38
6.6. የማስመረጡን ተግባር ዕማኞች በተገኙበት ማከናወን.....	38
ምዕራፍ 7	
በወንጀል ምርመራ ወቅት የሚከናወን የኤክስፐርት መንት አፈጻጸም ስልቶች.....	40
7.1. ትርጉም	40
7.2. ኤክስፐርት ማካሄድ የሚያስፈልግ መሆኑን መወሰን.....	40
7.3. ኤክስፐርት ማካሄድ ይቻል ኖንደሆነ መወሰን.....	40
7.4. ኤክስፐርት ማካሄድበትን ቦኖ ና ሰዓት (ጊዜ) መወሰን.....	41
7.5. በኤክስፐርት ላይ የሚሳተፉ ሰ- ችንና ኖማኞችን ማዘጋጀት.....	41
7.6. ሊካሄድ ስለኖ ሰበው የኤክስፐርት ሥራ ኖቅድ ማጋጀት እና ከዚሁ በመነሳት ለተግባሩ አፈፃፀም የሚያግዙ የሥነ-ሥርዓት እና የማስተባበር ተግባራትን ማከናወን.....	42

በወንጀል ምርመራ ሂደት የዐቃቤ ሕግ ሚና

መግቢያ

የወንጀል ፍትሕ አስተዳደሩ ውጤታማ የሥራ አፈፃፀም እንዲኖረው ማድረግ ለሕብረተሰቡ ሰላም እና ደህነት እንዲሁም ለአገር እድገት ወሳኝ ድርሻ አለው። የአስተዳደሩ የሥራ ሂደት ውጤታማነት የሚወሰነው የሂደቱ ወሳኝ ተዋናይ የሆኑት የፖሊስ እና የዐቃቤ ሕግ የሥራ ክፍሎች ሁለንተናዊ ብቃት ነው።

የወንጀል ፍትሕ አስተዳደሩ መነሻ በሆነው የወንጀል ምርመራ ተግባር ላይ ተሳታፊ የሆኑት ሁለቱ እነዚህ ሁለት ተቋማት ተቀናጅተው መሥራት ያለባቸው መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ የአንደኛው ውጤታማ መሆን ለሌላኛው ተቋም ውጤታማ መሆን በጣም አስፈላጊ መሆኑ ሊታወቅ ይገባል።

የወንጀል ክስ ለማቅረብ ሥልጣን የተሠጠው ዐቃቤ ሕግ ለሚያቀርበው ክስ መነሻ የሚሆኑ መረጃዎች እና ማስረጃዎች ገና ከመነሻው በጥንቃቄ እና በተሟላ ሁኔታ ተሰባስበው ሊያዙ እና ሊቀመጡ ይገባል። በመሆኑም የጉዳዩ ባለቤት የሆነው ዐቃቤ ሕግ ከምርመራው ተግባር መነሻ ጀምሮ በአንድ የወንጀል ጉዳይ ማስረጃ ሊሆኑ የሚገባቸው ጉዳዮች ምንነት፣ ዓይነት፣ እንዴት ሊፈጠሩ እንዲሟችሉ ወይም አፈጣጠራቸው፣ ኑባሬያቸው ወይም ሕልውናቸው፣ የዜጎች ሕገ-መንግስታዊ መብት ሳይጣስ እንዴት ሊሰባሰቡ እንደሚገባ፣ እንዴት መቀመጥ እንዳለባቸው፣ ለየትኞቹ የላቦራቷር ትንተና ሊደረግባቸው እንደሚገባ፣ ወዘተ. የሚመለከቱ ጉዳዮችን ገና ከምርመራው ተግባር መነሻ ጀምሮ ከመርማሪ ፖሊሶች ጋር በቅርበት መስራት እና ክትትል ማድረግ አለበት።

ዐቃቤ ሕግ ከፖሊስ ጋር ሊኖረው የሚገባው ትብብር በዚህ በምርመራ ወቅት ብቻ የተወሰነ አይደለም። ምርመራ በተደረገበት ጉዳይ ፍርድ ቤት ክስ ከቀረበ እና ከዚያ በኋላ ባሉት ጊዜያት የፖሊስ የምርመራ ክፍል ከዐቃቤ ሕግ ጎን በመሆን በመሆን በጉዳዩ ላይ ምስክር የሆኑ ሰዎችን ፍርድ ቤት ቀርበው ይመለከሩ ዘንድ ከሚገኙበት ቦታ በማፈላለግ መጥራት፤ እንደሁኔታው ተገደው እንዲቀርቡ ማድረግ፣ በጉዳዩ ላይ የሚቀርቡ የኤግዚቢት ማስረጃዎችን ጉዳዩ በሚሰማበት ወቅት ፍርድ ቤት እንዲቅቡ ማድረግ፣ ወዘተ. የመሳሰሉትን ለክሱ ውጤታማነት ወሳኝ የሆኑ ተግባራትን በማከናወን ሂደት ሊቀጥል ይገባል።

በመሆኑም የዐቃቤ ሕግ ተቋማት ከፍ ብሎ የተጠቀሱትን ተግባራት ማከናወን በሚያስችላቸው መልኩ ተቋማዊ አደረጃጀታቸውን እና የሰው ኃይላቸውን ማደራጀት ይጠበቅባቸዋል፡፡

ምዕራፍ 1

የዐቃቤ ሕግ ተግባር

በአገራችን ውስጥ ዐቃቤ ሕግን እና የዐቃቤ ሕግ ተቋማትን ሁል ጊዜ ከወንጀል ክስ ጋር አያይዞ ሚናውን በጣም አጥብቦ የመመልከት የተሳሳተ ግንዛቤ አለ። ዐቃቤ ሕግ የሚለው ሐረግ ሕግ ጠባቂ ነው የሚለውን ትርጉም ከሚሰጠን በስተቀር ሌላ ፍች ልናስብ የምንችልበት ሁኔታ የለም። የዐቃቤ ሕግ ሚናን አስመልክቶ የተባበሩት መንግስታት ድርጅት እ.አ.አ. ከነሐሴ 27 እስከ መስከረም 07 ቀን 1990 ዓ.ም ሓሻና ኩባ ውስጥ አካሂዶት በነበረው ስምንተኛው የተባበሩት መንግስታት ድርጅት “የወንጀል መከላከል እና የጥፋተኞች ተሃድሶ ኮንግረስ” ላይ ያወጣው ሪዞሎሽን (Guidelines on the role of Prosecutors) የሚከተሉትን ቁም ነገሮች አስቀምጧል።

“ዐቃብያን ሕግ በይዘታቸው ሥር ያሉት እና በተጠርጣሪው ላይ የተሠባሰቡት ማስረጃዎች፡

- ✚ የተጠርጣሪውን ሰብዓዊ መብቶች በጣሱ ድርጊቶች በተለይም በግርፋት ወይም ጭካኔ በተመላበት ድርጊቶች ወይም

- ✚ ኢ-ሰብዓዊ እና ክብርን ዝቅ በሚያደርጉ ድርጊቶች ወይም

- ✚ ሌሎች ሰብዓዊ መብቶችን በሚጋፉ ድርጊቶች

አማካኝነት የተገኙ መሆናቸውን ካወቀ ወይም እነዚህ ድርጊቶች መፈፀማቸውን ለማመን በቂ ምክንያታዊ ክስተቶች ካሉት ተጠርጣሪውን በሚጎዳ መልክ ከመጠቀም መቆጠብ ወይም ሁኔታውን ለፍርድ ቤት ማሳወቅ እና ማስረጃዎችን በሕገ-ወጥ መንገድ ያሰባሰቡ ሰዎች ለሕግ-እንዲቀርቡ ማድረግ ይኖርባቸዋል” ብሏል።

ከዚህ ሪዞሎሽን ይዘት መረዳት የምንችለው አንድ መሠረታዊ ቁም ነገር አለ። ይኸውም ዐቃቤ ሕግ ሁሌም ቢሆን ለሕግ መከበር የቆመ መሆኑን ነው። ስለሆነም በወንጀል ምርመራ ሂደት ማስረጃዎች የሚሠባሰቡት ሕግን መሠረት ባደረጉ ተግባራት ብቻ መሆኑን መገንዘብ እና ክስ ሊያቀርብ የሚገባው ተጠርጣሪውን የማስቀጣት ዕድል (reasonable prospect of conviction) አለ ብሎ በሚያምንበት ጊዜ ብቻ መሆን ያለበት መሆኑን ነው።

ጉዳይ አንድ

የአቶ “አ” ሞት

“ቡ” “አ” የተባለውን ግለሰብ አንድ ጥይት ተኩሶ ደረቱ ላይ በመምታት በግፍ ገድሎታል በሚል ተጠርጥሮ ምርመራ ይጀምራል። ምርመራው ተጠናቆ ለዐቃቤ ሕግ የተላከው የምርመራ መዝገብ፡-

ሀ/ ተጠርጣሪው ሚቹን ሲገድለው በአይናቸው ያላዩ መሆኑን፤ ነገር ግን ከሚቹ ቤት ሲወጣ ፊት ለፊት በመገጣጠማቸው አንድ ጥይት ተኩሶ የሳታቸው መሆኑን እና ሚቹ ቤት ውስጥ ሲገቡ የሚቹ ሚስት ተጠርጣሪው ባለቤቷን እንደገደለው የነገረቻቸው መሆኑን እና እሷም ይህን ልታውቅ የቻለችው “ጠላቴን ተበቅቼ ወጣሁ” ብሎ ሲናገር በድምጽ ልለየው ችያለሁ በማለት የነገረቻቸው መሆኑን በመጥቀስ የሰጡት ምስክርነት እና፤

ለ/ ሚቹ አንገቱ በጥይት በመመታቱ ምክንያት መሞቱን የሚገልጽ ከሆስፒታል የተሰጠ የፅሁፍ ማስረጃ ናቸው።

ተጠርጣሪው በበኩሉ ወንጀሉን አለመፈጸሙን በመግለጽ በመከላከያነት ያቀረባቸውን ማስረጃዎች እና የመከላከያ ሃሳቡ፡-

ሀ/ የዐቃቤ ሕግ ምስክሮች እኔ ሚቹን ስለመግደሌ አልመሰከሩብኝም፤ የምስክርነት ቃላቸውም ቢሆን እርስ በእርሱ የሚጋጭ ነው፤ እንዲሁም

ለ/ የሚቹ ሚስት እኔ ስገድል አይቻለሁ ብላ አልመሰከረችም፤ በድምፁ ለይቼ አውቄዋለሁ ያለችውም ቢሆን የሌላ ሠው ሊሆን ይችላል የሚሉ ነበሩ።

ጥያቄዎች

1.1. ለዐቃቤ ሕግ የደረሰው የፖሊስ የወንጀል ምርመራ መዝገብ ክሱን ሊያቋቁሙ በሚችሉ በቂ ማስረጃዎች ተደግፏልን? ለምን? ይብራራ።

1.2. በበቂ ማስረጃዎች አልተደገፈም ካልሸ(ክ) ምን ዓይነት ምርምሮችን ትወስዳለሽ(ዳለህ)? የወንጀል ሥፍራ ምርመራ እንዲደረግ ትዕዛዝ መስጠት አስፈላጊ ነው ብለሽ(ህ) ታምኛለሽ(ህ)ን? ለምን? ትዕዛዙን ለመስጠት ጊዜው አልዘገየምን? ይብራራ።

1.3. ግድያውን ለመፈጸም ጥቅም ላይ የዋለውን ጠብመንጃ ፤ ጥይቶች እና ቀለሆች ተፈልገው የባለስቲክ ምርመራ (fire arms identification or ballistic investigation) እንደደረግባቸው ትዕዛዝ መስጠት አስፈላጊ ነውን? ለምን? ይብራራ።

1.4. የአሻራ ምርመራ ተደርጎ ውጤቱ እንዲቀርብ ትዕዛዝ መስጠት አስፈላጊ ነውን? ለምን? ይብራራ።

ምዕራፍ 2

የወንጀል ምርመራ

2.1. የወንጀል ምርመራ እንደ ሳይንስ

የወንጀል ምርመራ ዋነኛ ዓላማ ተፈፅሟል የተባለን ወንጀል በሚመለከት እንደተባለው ድርጊቱ መፈፀሙን፣ በማን እንደተፈፀመ፣ እንዴት እንደተፈፀመ፣ ወዘተ. ለማወቅ አግባብነት ያላቸውን ማስረጃዎች በሕግ መሠረት በማሰባሰብ፣ በመያዝ፣ በመመዝገብ፣ በመጠበቅ እና እንደአስፈላጊነቱ ትንተና በማድረግ ክስ በማዘጋጀት ተጠርጣሪውን ለሕግ ማቅረብ ነው። ከዚህ በተጨማሪ የወንጀል ምርመራ ንፁሕንን ከወንጀለኞች የመለየት እና አለአግባብ ወደ ወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ ተስበው እንዳይገቡ የማድረግ ዋነኛ ዓላማ እንዳለው ሊዘነጋ አይገባም።

ከፍ ብሎ የተጠቀሰውን የወንጀል ምርመራ ዓላማ ከግብ ለማድረስ በሃይቱ በርካታ ውስብስብ እና የዜጎች መብቶችን የሚያጣብቡ ሁኔታዎች ሊፈጠሩ ይችላሉ። በመሆኑም የምርመራው በአንድ በኩል በወንጀል ድርጊት ጉዳት የደረሰበት ቀጥተኛ የድርጊቱ ሰለባ እና የሕብረተሰቡ መብት በአጠቃላይ፣ በሌላ በኩል የተጠርጣሪውን መብት ሚዛናዊ በሆነ መልኩ በሚጠብቅ ሁኔታ ሊከናወን ይገባል።

በርካታ አገራት ይህን ሁኔታ ከግምት ባስገባ መልኩ የወንጀል ምርመራ አፈፃፀም ሳይንሳዊ ይዘት (methodology) እንዲኖረው አድርገዋል። በተለይም የተፈጥሮ ሳይንስ በሰው ልጆች የዕለት ተዕለት ሕይወት ውስጥ በአዎንታዊም ሆነ በአሉታዊ ጎኑ እየተጫወተ ያለው ሚና እየጨመረ ከመምጣቱ ጋር በተያያዘ የወንጀል ምርመራው የሥራ ዘርፍም የዚህ የሳይንስን በጎ ተፅዕኖ በመጠቀም ተግባሩ ሁለንተናዊ በሆነ መልኩ ውጤታማ እንዲሆን አስችሏል።

ከዚህ ጋር በተያያዘ በወንጀል ምርመራ የማስረጃ አሰባሰብ እና የትንተና ሂደት ሳይንስን እና የሳይንስ ውጤት የሆኑ ቴክኖሎጂዎችን እና በየዘርፉ የተለየ ሥልጠና በወሰዱ ባለሙያዎች አማካኝነት እንዲከናወን ማድረግ ከመጀመሩ ጋር በተያያዘ በርካታ አገራት ለዘርፉ ከፍተኛ ትኩረት በመስጠት ለሰው ኃይል ልማት እና ለተቋማዊ አደረጃጀት ሠፊ ጊዜ እና መጠኑ ከፍተኛ የሆነ በጀት መድበው እየሠሩ ይገኛሉ። በተለይም ለዚህ ዘርፍ ከፍተኛ ትኩረት እንደምትሠጥ በምትታወቀው አሜሪካ ውስጥ በዘርፉ ከፍተኛ ውጤት የቴክኖሎጂ እና የሰው ኃይል አጠቃቀም እመርታ ማሳየቷን ፅሁፎች ይገልጻሉ።

ለምሳሌ አሜሪካ እና በመሳሰሉት አገራት ውስጥ በወንጀል ምርመራ ተግባር ላይ ለመሠማራት በከፍተኛ ትምህርት ተቋማት ውስጥ በመግባት የሙሉ ጊዜ ትምህርት ተከታትሎ መጨረስ እና መያተኛ መሆን የግድ ይላል። በበርካታ ተቋማት ውስጥ ለወንጀል ምርመራ ትምህርት ፕሮግራም (curriculum) ተቀርጾለት በተለያዩ ዘርፎች ሥልጠናዎች ይሠጣሉ። ከዚህ በተጨማሪም የተለያዩ የሙያ ማሻሻያ አጫጭር ኮርሶች በሥራ ላይ ላሉ ባለሙያዎች በየጊዜው ይሠጣሉ። በተግባሩ ላይ የሚሳተፉትም ከፍ ብሎ እንደተጠቀሰው እነዚህ በተለያዩ መልኩ ሥልጠና በመውሰድ ሙያተኛ የሆኑ ሰዎች ብቻ ናቸው።

በእነዚህ አገራት ውስጥ በበርካታ የወንጀል ጉዳዮች በማስረጃነት የሚቀርቡት የተፈጥሮ ሳይንስን መሠረት አድርገው በላቦራቶሮች ውስጥ በባለሙያዎች አማካኝነት ትንተና ተደርጎላቸው የሚገኙ የቴክኒክ ማስረጃዎች ናቸው። እነዚህ ማስረጃዎች ከጊዜ ወደ ጊዜ ቁጥራቸው እና ዓይነታቸው እየተበራከተ መምጣቱንም መጥቀስ አስፈላጊ ነው።

2.2. የወንጀል ምርመራ አመዳደብ

የወንጀል ምርመራ ተግባር በሁለት አበይት ክፍሎች ይመደባል። ይህ አመዳደብ ዓለም ዓቀፋዊ ባሕርይ ያለው ሲሆን፤ የታክቲክ እና የቴክኒክ ክፍሎች በሚል ይታወቃሉ። በአገራችን ውስጥም ቢሆን በፌዴራል እና በክልሎች ደረጃ በሚገኙ የፖሊስ ተቋማት ውስጥ የምርመራ ክፍሎች የተደራጁት በዚህ መልኩ ነው።

2.2.1. የታክቲክ ክፍል

የታክቲክ ክፍል በሚባለው ውስጥ የሚመደቡት ማስረጃዎች በአገራችን ውስጥ ፍርድ ቤት በሚቀርቡ የወንጀል ጉዳዮች ላይ ከፍተኛውን ቁጥር ይይዛሉ። ሠፊ ተቀባይነትም አላቸው። የታክቲክ ማስረጃዎች ከሚባሉት ውስጥ ቃል-መቀበል ሠፊ መሠረት ያለው ሲሆን፤ አፈፃፀሙን አስመልክቶ በወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ-ሥርዓት ውስጥ ቦታ እንዲያገኝ ተደርጓል። በመሆኑም ቃል በመቀበል የሚገኘው ማስረጃ ለወንጀል ፍትሕ ሥርዓቱ የማዕዘን ድንጋይ ሆኖ በማገልገል ላይ ያለ እና በሁሉም መርማሪዎች ዘንድ በስፋት የሚሠራበት ነው።

ከቃል-መቀበል ውጭ በዚሕኛው ክፍል ውስጥ የሚመደቡ ሌሎች አፈፃፀሞች ያሉ ሲሆን፤ አንዳንዶቹ የሕግ መሠረት የሌላቸው እና ራሳቸውን ችለው በማስረጃነት

ሊቀርቡ የማይችሉ ናቸው። በአገራችን ውስጥ የታክቲክ ማስረጃዎችን ለማሰባሰብ አገልግሎት ላይ ከሚውሉ አፈፃፀሞች ውስጥ፦

✚ ቃል መቀበል (interrogation)፤

✚ መረጣ (identification)፤

✚ ሙከራ (experiment) እና

✚ ብርበራ (search)

በሚል የሚታወቁት በዋነኛነት ይጠቀሳሉ።

2.2.2. የቴክኒክ ክፍል

በቴክኒኩ ዘርፍ የሚመደቡ ማስረጃዎች በአብዛኛው የተፈጥሮ ሳይንስን መሠረት በማድረግ በየዘርፉ ልዩ ሥልጠና በወሰዱ ባለሙያዎች አመካኝነት በላቦራቶሮች ውስጥ ትንተና ተደርጎላቸው የሚቀርቡ ናቸው። በዚህ ዘርፍ ያሉ ማስረጃዎች ዓይነታቸውም ሆነ ቁጥራቸው በርካታ ሲሆን፤ የባለሙያዎች የሙያ ስብጥርም እንደዚሁ በርካታ ነው።

አብዛኛውን ጊዜ የቴክኒክ (ሳይንሳዊ) ማስረጃዎች አጠቃቀም አድማስ ስፋት እና ውጤታማነት መሠረት መሠረት የሚያደርገው የየአገራቱን የኢኮኖሚ ዕድገት እና በወንጀል ምርመራ ዙሪያ ያላቸውን አስተሳሰብ ነው። የአገራችንም ቢሆን ከዚህ የተለየ አይደለም። በቴክኒክ ክፍል ከሚካተቱት ማስረጃዎች ውስጥ፦

✚ በጣቶች አሻራዎች ላይ የሚደረጉ ምርመራዎች ውጤት (finger print identification)፤

✚ በሰነዶች ላይ የሚደረጉ ምርመራዎች ውጤት (question documents)፤

✚ በአስከሬኖች ላይ የሚደረጉ ምርመራዎች ውጤት (forensic medicine)፤

✚ በተኩስ መሣሪያዎች ላይ የሚደረጉ ምርመራዎች ውጤት (fire arms identification)፤

✚ በአዕምሮ ላይ የሚደረጉ ምርመራዎች ውጤት (forensic psychiatry)፤

✚ የምርመራ ፎቶግራፍ (forensic photography)፤

✚ በናርኮቲክ ዕቃዎች ላይ የሚደረጉ ምርመራዎች ውጤት (drug test)፤

✚ በጥርሶች ላይ የሚደረጉ ምርመራዎች ውጤት (forensic odontology)፤

- ✚ በመርዛማነት ላይ የሚደረጉ ምርመራዎች ውጤት (toxicology test of body fluids)፤
 - ✚ በዲ.ኤን.ኤ. ላይ የሚደረጉ ምርመራዎች ውጤት (DNA test)፤
 - ✚ በእሳት እና በፍንዳታዎች ላይ የሚደረጉ ምርመራዎች ውጤት (arson and explosive test)፤
 - ✚ በባሕርይ ላይ የሚደረጉ ምርመራዎች ውጤት (behavior examination)፤
 - ✚ የወንጀል ሥፍራ ንድፍ (forensic sketching)፤
 - ✚ በድምፅ ላይ የሚደረጉ ምርመራዎች ውጤት (voice identification)፤
- በዋነኛነት የሚጠቀሱ ናቸው፡፡

ጉዳይ ሁለት

የሁለቱ ህጻናቶች አቤቱታ

ሁለት ስምንት እና አስር ዓመት ልጆች አንድ አዛውንት የሚያፈዝ በድሐኒት አጠጥተውን ፀያፍ (ለመልካም ግብር ተቃራኒ የሆነ) ድርጊት ፈጽመውብናል በማለት በሞግዚታቸው አማካኝነት ፖሊስ ጣቢያ አቤቱታ ያቀርባሉ፡፡ ፀያፍ ድርጊቱ ተፈጽሞብናል ላሉት ድርጊት ከራሳቸው ቃል በስተቀር ያቀረቡት የሰውም ሆነ የቴክኒክ ማስረጃ ባይኖርም ፖሊስ ምርመራ አጠናቅቄያለሁ በማለት የምርመራ መዝገቡን የዐቃቤ ሕግ መሥሪያ ቤት ልኳል፡፡

ጥያቄዎች

- 2.1. በዚህ ጉዳይ የምርመራ መዝገቡ የተመራልሽ(ህ)ዐቃቤ ሕፍ አንቺ(ተ)ብትሆኒ(ን)ምን ዓይነት እርምጃ ትወስዳለሽ(ህ)?በተጠርጣሪው ላይ ክስ ለመመስረት የሚያበቃ በቂ ማስረጃ ይዟል ብለሽ(ህ)ክስ ትመሰርቻለሽ(ህ)?ለምን?አብራራ(ሪ)፡፡
- 2.2. ለዚህ ጉዳይ እልባት ለማስገኘት አግባብነት የሚኖረው ምን ዓይነት ማስረጃ ነው ብለሽ(ህ) ትገምቻለሽ(ህ)? የቴክኒክ ማስረጃ ማቅረብ ይገባው ነበርን?ሊቀርብ ይገባ ነበር ካልሽ(ክ) ምን ዓይነት ማስረጃ? በአገራችን ውስጥ ለዚህ ጉዳይ የሚሆን አስተማማኝ ማስረጃ ባሉን የቴክኒክ ምርመራ ላቦራቶሮች ውስጥ ማውጣት ይቻላልን?
- 2.3. የምርመራ መዝገቡ በቂ ማስረጃዎችን አልያዘም የምትይ(ል) ከሆነ ምን ዓይነት ትዕዛዝ ትሰጫለሽ(ህ)?

2.3. የማስረጃዎች አያያዝ፣ ጥበቃ እና ትንተና አደራረግ

በዘመናችን የወንጀል ምርመራ ሂደት በላቦራቶሮች ትንተና ተደርጎባቸው በማስረጃነት የሚቀርቡ ነገሮች በዐይን ሊታዩ ከማይችሉ ረቂቅ ነገሮች ጀምሮ ግዙፍነት እስካላቸው ነገሮች ላይ ነው። እነዚህ ማስረጃዎች ሊሰባሰቡ እና ሊያዙ የሚገባው ሕግን ተከትሎ እንደመሆኑ መጠን ዐቃቤ ሕግ በሚገባ ሊያውቃቸው አስፈላጊ ነው። ባለንበት ዘመን የሰው ልጆች ያሏቸውን የተለያዩ ሰብዓዊ መብቶችን አስመልክቶ በወጡ ዓለም ዓቀፍ ባሕርይ ባላቸው ሕግጋት ምክንያት በላቦራቶሮች ውስጥ ትንተና ተደርጎባቸው ለሚቀርቡ ማስረጃዎች አስተማማኝነት የምንጨነቀውን ያህል ለእነዚህ ማስረጃዎች አሰባሰብ እና አያያዝ ተመሳሳይ ጥንቃቄዎች እንዲደረጉ የተገደደንበት ወቅት ላይ ደርሰናል።

ዐቃቤ ሕግ በላቦራቶሮች ውስጥ ትንተና ተደርጎባቸው በቴክኒክ ማስረጃነት የሚቀርቡ ማናቸውም ነገሮች እንዴት እንደሚፈጠሩ፣ እንደሚኖሩ፣ እንደሚያዙ እና እንደሚጠበቁ የሥራ እውቀት (working knowledge) ሊኖረው አስፈላጊ ነው። ማስረጃዎች እንዴት እንደሚፈጠሩ፣ እንደሚኖሩ፣ እንደሚያዙ እና እንደሚጠበቁ በቂ የሥራ እውቀት የሌለው ዐቃቤ ሕግ በምርመራ ሂደት ወቅታዊ እርምጃዎችን መውሰድ አይችልም። ችግሩ እርምጃዎችን ባለመውሰድ ብቻ የሚያበቃ ሳይሆን፤ በአሰባሰብ እና በአጠባበቅ ሂደት አላስፈላጊ ስህተቶችን በመፈፀም በሂደቱ ውጤታማነት ላይ አሉታዊ ውጤቶችን እንዲያስከትል ምክንያት ሊሆን ይችላል።

ለምሳሌ በአንድ ቤት ውስጥ የሥርቆት ተግባር ተፈፅሟል የሚል አቤቱታ ለዐቃቤ ሕግ ቢቀርብለት በእርግጥ ስርቆቱ ለመፈፀሙ በራሱ ደረጃ ማመን የሚያስችል መረጃ ማግኘት ያለበት መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ የምርመራው የመጀመሪያ ተግባር ሊሆን የሚገባው በዚህ ድርጊት አፈፃፀም ሂደት ምን ዓይነት ማስረጃዎች ሊገኙ ይችላሉ? የሚል ጥያቄ ማንሳት እና ትክክለኛ ምላሽ ማግኘት ነው። በመሆኑም ቤት ውስጥ በመግባት የስርቆት ተግባር ተፈፅሞ ከሆነ መጀመሪያ የማስረጃዎችን ዓይነት፤ ቀጥሎ የት ሊገኙ እንደሚችሉ ቢሮው ውስጥ ሆኖ መላ ምት መምታት አለበት። በዚህ ሂደት ቢያንስ ቢያንስ ለስርቆት ወንጀል ምርመራ ድርጊቱ የተፈፀመበት ሥፍራ ድረስ በመሄድ

ምርመራ ማድረግ ያለበት ሲሆን፤ በእሱ መሪነት ሙያዊ ተግባራቸውን የሚያከናውኑ የቴክኒክ ማስረጃዎችን የሚያፈላልጉ እና የሚያሰባስቡ ባለሙያዎች መዘጋጀት አለበት።

በስርቆት ወንጀል ጉዳይ ሊሰባሰቡ ከሚገባቸው የቴክኒክ ማስረጃዎች አንፃር ቢያንስ ቢያንስ አሻራዎችን የሚፈልጉ እና የወንጀል ሥፍራ ፎቶ ግራፎችን የሚያነሱ ባለሙያዎች መዘጋጀት አለባቸው። ከወንጀል ሥፍራ እንደደረሱ በቴክኒክ ላቦራቶሮች ትንተና የሚደረግላቸው ማስረጃዎች ማለትም የተጠርጣሪው የጣት አሻራዎች የት አካባቢ ሊገኙ እንደሚችሉ ልምዳቸውን እና የድርጊቱን አፈፃፀም ከግምት በማስገባት በቅድሚያ መገመት አለባቸው። ምክንያቱም ዝም ብሎ በዘፈቀደ አሻራዎችን መፈለግ መጀመር አሻራዎችን የመቀላቀል እና የመጥፋት አደጋ ሊያስከትልባቸው ይችላል። ይህ አጋጣሚ መርማሪው ወንጀሉ እንዴት እንደተፈፀመ ራሱ በአካል ቀርቦ የማየት እና በቂ ግንዛቤ የማግኘት እድል ሊፈጥርለት ከማስቻሉ ባሻገር ከድርጊቱ ሰለባ ወይም ከሌሎች ስለጉዳዩ እውቀት ካላቸው ሰዎች ጋር በመነጋገር ምስክር ሊሆኑ ስለሚችሉበት ሁኔታ አስቀድሞ ቅድመ-ሁኔታዎችን ማመቻቸት ያስችለዋል።

በዚህ ጉዳይ የላቦራቲር ትንተና የሚደረግባቸው የጣት አሻራዎች ተገኝተው ከሆነ እማኞች ቦታውን እንዲመለከቱ በማድረግ በጥንቃቄ እንዲነሱ አድርጎ በዚህ ብሎ ባዘጋጀው ወረቀት ላይ አስፈርሞ ለትንተና ወደላቦራቲር መላክ አለበት። ከወንጀል ሥፍራ የተነሱ የጣት አሻራዎች ይዘታቸው እንዳይቀየር እና እንዳይበላሹ በማድረግ ይህንኑ ለማድረግ ኃላፊነት የተሰጠው ሰው ካለ (custodian) በጥንቃቄ እንዲቀመጡ አድርጎ እና ጊዜውን ጠብቆ ወደላቦራቲር መላክ ይኖርበታል።

በዚህ ሂደት ዐቃቤ ሕጉ ጥንቃቄ ማድረግ ያለበት የቴክኒክ ማስረጃዎች ከነበሩበት ቦታ ተነስተው በማስረጃነት ፍርድ ቤት እስከሚቀርቡበት ጊዜ ድረስ (chain of custody) ያለውን ታሪካቸውን ማስረዳት በሚችልበት ሁኔታ መገኘት የሚኖርበት መሆኑ ላይ ነው። ምክንያቱም ጉዳዩ ፍርድ ቤት መታየት በሚጀምርበት ወቅት የማስረጃውን አግባብነት አስመልክቶ ከተከላሹ መቃወሚያ ሊቀርብ ስለሚችል እና ዐቃቤ ሕጉም ሊቀርብ ስለሚችለው ተቃውሞ በቂ ምላሽ መስጠት ስላለበት ነው።

በመሆኑም ማናቸውም ዓይነት ይዘት እና ባሕርይ ያላቸው የቴክኒክ ማስረጃዎች በማናቸውም የወንጀል ጉዳይ ሊሰባሰቡ የሚችሉበት ሁኔታ የሚኖር ከሆነ ዐቃቤ ሕግ መጠንቀቅ ያለበት ወደፊት ስለሚደረገው የላቦራቲር ምርመራ እና ስለሚገኘው ውጤት ብቻ መሆን የለበትም። ከዚህ ባልተናነሰ መልኩ የአያያዣቸውን እና የአቀማመጣቸውን ታሪክ መመዝገብ እና ይህንኑ እውነታ ሊያስረዱ የሚችሉ ሰዎች አሻራዎቹ ከተነሱበት ወረቀት ጋር ስማቸው ተፅፎ በላዩ ላይ እንዲፈርሙበት ማድረግ ትኩረት ሊሰጠው የሚገባው ተግባር መሆኑን መገንዘብ አለበት።

ምዕራፍ 3

የወንጀል ሥፍራ ምርመራ

3.1. ምንነት

የወንጀል ሥፍራ ምርመራ በአንድ የወንጀል ጉዳይ በሚደረግ የማስረጃ ማሰባሰብ ተግባር የመጀመሪያው ምዕራፍ ነው። የወንጀል ሥፍራ ምርመራ ማናቸውም ዓይነት ማስረጃ የማሰባሰብ ተግባር ከመጀመሩ በፊት መርማሪዎች እና ሌሎች እንደወንጀሉ ዓይነት እና አፈፃፀም ሁኔታ አስፈላጊ የሆኑ የቴክኒክ ባለሙያዎች የወንጀል ድርጊቱ የተፈፀመበት ሥፍራ ድረስ በመሄድ በቀጣይ ለሚደረጉ የምርመራ ተግባራት ምቹ ሁኔታዎችን ለመፍጠር ማለትም፡-

- ✚ ግዙፍ እና ረቂቅ ማስረጃዎችን፤
- ✚ የዱካ ፈለጎችን፤
- ✚ ፎቶግራፎችን ለማንሳት እና ንድፎችን ለማዘጋጀት፤
- ✚ አሻራዎችን ለመፈለግ እና ለመያዝ፤
- ✚ እንደ ሁኔታው በወንጀሉ ጉዳይ ምስክሮች ካሉ ስማቸውን ለመመዝገብ እና ማንነታቸውን ለማወቅ፤ እንዲሁም ተጠርጣሪው የሚገኝ ከሆነም ለመያዝ፤ ወዘተ. ተግባራት የሚፈጸሙበት ወሳኝ የወንጀል ምርመራ ተግባር ነው።

3.2. ጠቀሜታ

አንድ የወንጀል ሲፈፀም ምን ጊዜም ቢሆን ከሥፍራው ላይ የራሱን ፈለግ መተዉ አይቀርም። ይህ የወንጀል ምርመራ ሳይንስ መርሕ ነው። ይህን እውነታ በመንተራስም ነው የወንጀል ሥፍራ ምርመራ የሚደረገው። ዓላማው በአንድ በኩል ሳይንሳዊ ዘዴዎችን ወይም በላቦራቶሮች ውስጥ በሚደረጉ የቴክኒክ ምርመራዎች የሚረጋገጡ ረቂቅ እና ግዙፍ ማስረጃዎችን ለመሰብሰብ እና ለመያዝ ሲሆን፤ በሌላ በኩል እነዚህ ማስረጃዎች፡-

- ✚ ከጊዜ ብዛት ወይም ከመቆየት፤
- ✚ በማስረጃዎቹ መጥፋት ፍላጎት ያላቸው ሰዎች ሆነ ብለው በሚያደርጓቸው ድርጊቶች፤
- ✚ በራሳቸው በማስረጃዎቹ ተፈጠሯቸው ባሕርይ፤ ወዘተ.

ምክንያት ከመጥፋታቸው እና ከመበላሸታቸው በፊት፤ ማለትም ኋላ በሚደረገው የምርመራ ተግባር ውጤታማነታቸው ላይ በጎ ያልሆነ ተፅዕኖ ከመፈጠሩ በፊት ለመፈለግ እና ለመያዝ ነው።

በወንጀል ሥፍራ ምርመራ ወቅት የሚያዙ ተጨባጭነት ያላቸው ማስረጃዎች ወደፊት ለሚደረገው የምርመራ ተግባር ከፍተኛ ጠቀሜታ ያላቸው መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ ተጠርጣሪው ከድርጊቱ ሰለባ ጋር፤ እንዲሁም ተጠርጣሪው ከድርጊቱ ጋር የነበረውን ግንኙነት ማሳየት ያስችላሉ። በአጠቃላይ በወንጀል ሥፍራ ምርመራ ሂደት የሚገኙት ተጨባጭ ማስረጃዎች፦

- ✚ ከወንጀል ድርጊቱ ጋር ተያያዥነት ያላቸውን ሰዎች ማንነት ማረጋገጥ በማስቻል፤
- ✚ የወንጀል ድርጊት ያልፈጸሙ ሰዎችን ንፅሕና ለማረጋገጥ በማስቻል፤
- ✚ የድርጊቱ ሰለባ የሆነውን ሰው ቃል ማጠናከር በማስቻል፤
- ✚ ተጠርጣሪዎች የፈፀሙትን ድርጊት እንዲያምኑ በማድረግ ከፍተኛ ጠቀሜታ ሊሠጡ ይችላሉ።

3.3. በዘርፉ በአገራችን ያለው ተጨባጭ ሁኔታ

በአገራችን ውስጥ ለዚህኛው የምርመራ ተግባር የተሰጠው ትኩረት አነስተኛ ነው። በበርካታ የወንጀል ጉዳዮች መርማሪዎች ማስረጃ የሚያስባስቡት ቢሯቸው ውስጥ ሆነው ነው። ይህ አሠራር ፈፅሞ ከወንጀል ምርመራ ሳይንስ ያፈነገጠ አሠራር ነው። ለዚህም ይመስላል በአገራችን ውስጥ ከ95 በመቶ በላይ በሚሆኑ የወንጀል ጉዳዮች ላይ የሚቀርቡ ማስረጃዎች የግል ተበዳይ የሆኑ ሰዎች የሚያቀርቧቸውን ምስክሮች ቃል በማስረጃነት በመያዝ የፍርድ ሂደቱ የሚካሄደው። በርካታ አገራት በወንጀል ሥነ-ሥርዓት ሕጎቻቸው ውስጥ የወንጀል ሥፍራ ምርመራን በሚመለከት ዘርዘር ያሉ ድንጋጌዎችን ያስቀመጡ ሲሆን፤ አፈፃፀሙም የወንጀል ድርጊቱን ዓይነት እና የአፈፃፀም ሁኔታውን ከግምት በማስገባት የግዴታ ሊተገበር የሚገባ ነው። በአገራችን የወንጀል ሥነ-ሥርዓት ሕግ ውስጥ የወንጀል ሥፍራ ምርመራን በሚመለከት የተደነገገ ነገር ካለመኖሩ ጋር በተያያዘ ይመስላል መርማሪዎች ይሕን የምርመራ ተግባር ያለምንም ማመንታት ለመጠቀም ዳተኝነት ይስተዋልባቸዋል።

በአብዛኞቹ የወንጀል ጉዳዮች ሰዎች በሚሠጧቸው ምስክርነት ላይ ጥገኛ የሆነው የአገራችን የወንጀል ፍትሕ አስተዳደር ትክክለኛ ፍትሕ በማስገኘት ረገድ ችግር ሊኖርበት እንደሚችል መገመት ቀላል ነው። ይህም ተጠርጣሪዎችን ወደ ፍትሕ አስቀርቦ ማስቀጣት ባለመቻል ወይም የወንጀል ድርጊት ያልፈፀሙ ሰዎች ወደ ሥርዓቱ ውስጥ አለአግባብ ተስበው እንዲገቡ አልፎ ተርፎም ቅጣት እንዲተላለፍባቸው ምክንያት ሊሆን ይችላል። ለምሳሌ በዚህ ረገድ የአስገዳዶ መድፈር ወንጀልን በምሳሌነት ወስደን ሊኖር የሚችለውን ስዕላዊ ሁኔታ እንመልከት።

በየትኛውም የእድሜ ክልል የምትገኝ አንዲት ሴት ተደፍራለች የሚል ጥቆማ ለዐቃቤ ዕሕፈት ቤት ቢቀርብ፤ በመጀመሪያ የሚደረገው ነገር የተጎጂዋን ቃል ተቀብሎ ወደ ሕክምና ጣቢያ መላክ ነው። የተለየ ሁኔታ ከሌለ በስተቀር አብዛኛውን ጊዜ በእንደዚህ ዓይነቱ የወንጀል ምርመራ ሂደት መርማሪዎች የወንጀል ሥፍራ ምርመራ አያደርጉም። አብዛኞቹን ተግባራት ቢሯቸው ሆነው ነው የሚያከናውኑት። በመሆኑም ዐቃቤ ሕግ ክስ የሚያቀርበው የተጎጂዋን ቃል፣ ከሕክምና ጣቢያ የተሠጣትን ክብረ-ንዕሕና የላትም (ለአቅሙ-ሄዋን ካልደረሰች) ወይም ብልቷ ላይ ጉዳት ደርሷል የሚለውን የሰነድ ማስረጃ እና ድርጊቱ ሲፈፀም ያላዩ ነገር ግን በቀጥታም ባይሆን በተለያዩ ሁኔታዎች ስለድርጊቱ እናውቃለን በማለት ቃላቸውን የሠጡ ምስክሮችን በማስረጃነት በመቁጠር ነው።

ይህ ሁኔታ ተጠርጣሪውን ከድርጊቱ እና ከድርጊቱ ሰለባ ጋር እንዴት ሊያያዝ እንደሚችል ወይም መዘርጋት ያለበት ድልድይ በእርግጥ መዘርጋቱን ማረጋገጥ ያስችላልን? የሚል መሠረታዊ ጥያቄ ብናነሳ በእርግጠኛነት አዎንታዊ መልስ ማግኘት መቻላችንን አናውቅም። ምክንያቱም በአንድ በኩል እንደነዚህ ዓይነቶቹ ወንጀሎች ከድርጊቱ ሰለባ በስተቀር ቀጥተኛ የዐይን ምስክሮች በሌሉበት ሁኔታ የሚፈጸም በመሆኑ፤ በሌላ በኩል የሰነድ ማስረጃ ተብሎ የሚቀርበው ዕሁፍ የድርጊቱ ሰለባ ክብረ-ንዕሕናዋ ተገሷል ወይም ብልቷ ላይ ጉዳት ደርሷል የሚል ይዘት ከሚኖረው በስተቀር ከፍ ብሎ የጠቀስነውን የግንኙነት መስመር መዘርጋት ስለማያስችል ነው።

ታዲያ ይህ ሁኔታ ያ የሚፈለገውን ድልድይ ማለትም ተጠርጣሪውን ከድርጊቱ ሰለባ፤ እንዲሁም ተጠርጣሪውን ከድርጊቱ ጋር የሚያገናኝ ተዘርግቷል ማለት ይችላልን? በእርግጥ ይህን ጥያቄ መመለስ አስቸጋሪ ነው። በተለይም አንድን ተከላሽ ጥፋተኛ ለማሰኘት እና ለመቅጣት የዐቃቤ ሕግ ማስረጃዎች የተከላሸን ጥፋት ከጥርጣሬ በላይ

(beyond reasonable doubt) ማስረጃት የሚጠበቅባቸው ከመሆኑ አንፃር የማስረጃዎቹ ይዘት ከዚህ የተሻለ እንዲሆን ማድረግ የግድ ነው።

በመሆኑም በእንደዚህ ዓይነቱ የወንጀል ጉዳይ ዐቃቤ ሕግ ምንጊዜም ቢሆን ከምርመራው ተግባር የመጀመሪያ ደረጃ ጀምሮ ወደሥፍራው በመሄድ ባይከሰቱም ይዘት ያላቸው እና ሌሎች ግዙፍነት ያላቸውን እና በተቻለ መጠን የተጠርጣሪውን ማንነት ለማረጋገጥ የሚያስችሉ ማስረጃዎችን ማሰባሰብ ይጠበቅበታል። ክስ የመመስረት ውሳኔው መሠረት የሚያደርገው በማስረጃዎች ምዘና በቂነት ላይ በመሆኑ ትኩረት ሰጥቶ ሊራ ይገባል።

ጉዳይ ሦስት

የአቶ “ቀ” ሞት

የቁጭራ ሠፈር ነዋሪ የሆነው አቶ “ቀ” በአቅራቢያው ባለ ድልድይ ሥር አንገቱን በገመድ ታንቆ ይገኛል። አቶ “ቀ” ታንቆ መሞቱን የተመለከቱ በድልድዩ ላይ የተላለፉ የነበሩ ሁለታ ሰዎች ባሰሙት ጩኸት የተነሳ የአካባቢው ነዋሪዎች ግልብጥ ብለው በመውጣት ሚቹ የተንጠለጠለበት ድልድይ ላይ እና በዳረሻዎች ላይ እጅብ ብለው በመቆም ሁኔታውን ይከታተላሉ።

ክስተቱን ይከታተሉ የነበሩት ሰዎች የወንጀል ሥፍራ ምርመራ ስለሚደረግበት ቦታ ምንም አይነት ጥንቃቄ ሳያደርጉ አስከሬኑን መንካት እስኪቀራቸው ድረስ ተጠግተው የነበረ ከመሆኑ በላይ ጥቂት ቆይተው ከቦታው የደረሰ የወንጀል መከላከል ፖሊሶችም ቢሆኑ ሕዝቡ መሀል ገብተው ከመቆም ውጭ ቦታውን ለመጠበቅ የወሰዷቸው እርምጃዎች አልነበሩም። የኋላ ኋላ ስፍራው የደረሱት የወንጀል መርማሪ ፖሊሶች አስከሬኑን ፎቶግራፍ ካነሱ እና ተንጠልጥሎ ከነበረበት ድልድይ ላይ እንዲወርድ ካደረጉ በኋላ ለህልፈት የበቃው ራሱን ሰቅሎ የሚል እምነት ያደረባቸው መርማሪዎች በምርመራ ተግባር ሳይገፉበት ገና ከጅምሩ ሊያቆሙት ችለዋል።

ጥያቄዎች

- 3.1. በአቶ “ቀ” ሞት ጉዳይ በመርማሪ ፖሊሶች ሊከናወኑ የገባቸው የነበሩ ተግባራት በሙሉ ተከናውነዋልን? ለምን? መከናወን የነበረባቸው ቀሪ ተግባራት አሉ ብለሽ(ህ) የምታምኒ(ን) ከሆነ ዓይነታቸውን ግለጭ(ፅ)። ጠቀሜታቸውስ ምንድን ነው? ይብራሩ።
- 3.2. አካባቢው ህብረተሰብ በእንደዚህ ዓይነቱ ጉዳይ ምን ማድረግ ነበረበት? የወንጀል መከላከል ፖሊሶችስ? የወንጀል መከላከል ቡድን አባላት በእንደዚህ ዓይነቶቹ ጉዳዮች ሊወስዷቸው ስለሚገቡ እርምጃዎች ትምህርት ሊሰጣቸው ይገባልን? ምን ዓይነት?
- 2.3. በአቶ “ቀ” ሞት ጉዳይ የምርመራው ተግባር ገና ከመነሻው መቋረጡ አግባብ ነውን? በእንደዚህ ዓይነቱ ጉዳይ ከወንጀል መርማሪዎች በተጨማሪ ምን ዓይነት የቴክኒክ ባለሙያዎች ያስፈልጋሉ? ለምን? ይብራሩ።
- 3.4. በእንደዚህ ዓይነቱ የሞት ጉዳይ መርማሪው በምን ዓይነት አማራጭ የምርመራ ሃሳቦች ላይ አማራጭ መላ ምቶችን ሊመታ ይገባል? ለምን? ይብራሩ።

ምዕራፍ 4

ብርብራ

4.1. ምንነት

ብርብራ የወንጀል ድርጊት ለመፈፀም ጥቅም ላይ የዋሉ መሣሪያዎችን፣ በወንጀል ድርጊት ምክንያት የተገኙ ቁሳቁሶችን፣ ጌጣ ጌጦችን እና ምርመራ ለሚደረግበት ጉዳይ ጠቀሜታ ያላቸውን ሌሎች ማናቸውም ማስረጃዎች ለመፈለግ እና ለመያዝ አብዛኛውን ጊዜ በተጠርጣሪዎች መኖሪያ ቤቶች ወይም ቤት መሠል ነገሮች ወስጥ ወይም የተጠቀሱት ነገሮች ተደብቀውባቸዋል በሚባሉ በሌሎች ሰዎች ቤቶች ውስጥ አስገዳጅነት ባለው የሕግ ድጋፍ (search warrant) በመታገዝ የሚከናወን የወንጀል ምርመራ ተግባር ነው።

ብርብራ በኢትዮጵያ የወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ-ሥርዓት ውስጥ ቦታ ካገኙት ጥቂት የማስረጃ ማግኛ መንገዶች ከሆኑት የወንጀል ምርመራ ተግባራት መካከል አንደኛው ነው። በተጨማሪም ይህ ተግባር የሰዎች ቤት ያለመደፈር መብትን አስመልክቶ በኢ.ፌ.ዴ.ሪ ሕገ-መንግስት ውስጥ የተመለከተውን ድንጋጌ በመተላለፍ የሚከናወን እንደመሆኑ አፈፃፀሙን በሚመለከት ዝርዝር ድንጋጌዎች ሠፍረዋል። የአገራችን መርማሪዎችም የኤግዚ.ቢ.ት ማስረጃዎችን ለመያዝ ይሕን የምርመራ ተግባር የሚጠቀሙበት ቢሆንም፤ የአፈፃፀም ሂደቱ ውጤታማ ሊሆን በሚችል መንገድ የሚተገበር አይደለም። ለዚህም በምክንያት የሚጠቀሱ ሌሎች ሃሳቦች ሊኖሩ ቢችሉም፤ አንደኛው እና ዋነኛው ግን በአገራችን የወንጀል ምርመራ ተግባርን ልማዳዊ አሠራር ተከትሎ የሚፈፀም በመሆኑ እና ነባራዊ እውነታውን በመንተራስ ደካማ እና ጠንካራ ጎኖችን ነቅሶ በማውጣት ተግባሩን ለማሻሻል የሚያስችሉ በቂ ጥናቶችም ሆኑ የመፍትሔ ሃሳቦች አለመቅረባቸው እና በዚህ ጉዳይ ለመስራት እውቀቱ እና ፍላጎቱ ያላቸው ባለሙያዎች አለመኖራቸው እንደሆነ መገመት ይቻላል።

የብርብራ ተግባር ውጤታማ እንዲሆን መርማሪዎች ስልታዊ አፈፃፀሞችን ተከትለው ሊያከናውኑት ይገባል። በተለይም በብርብራ ተግባር ሊያዙ የሚችሉ ማስረጃዎች ስለመኖራቸው መረጃዎች እንደደረሱት መርማሪው የአፈፃፀም እቅድ ሊያዘጋጅ ይገባል። እቅዱ ከፍርድ ቤት የሚወጣ የብርብራ ትዕዛዝን ጨምሮ እስከ ብርብራው ተግባር መጠናቀቂያ ድረስ የሚኖሩ ክንዋኔዎችን የሚያካትት ሊሆን ይገባል። እዚህ ክንዋኔዎች

የሚፈለገውን ማስረጃ ዓይነት እና ብዛት፣ የማን እና የት በሚገኝ ቤት ውስጥ እንደተደበቀ፣ የብርበራ ማዘዣ ማውጣት፣ ብርበራ ከሚካሄድበት ቤት መጠን ወይም ስፋት አኳያ፣ እንዲሁም ከሚፈለገው ነገር መጠን ማነስ ወይም መተለቅ አንፃር ብርበራውን ለማከናወን ምን ያህል ጊዜ ሊወስድ እንደሚችል፣ በዚህ ሂደት ምን ያህል ሰው ሊሳተፍ እንደሚገባ፣ እማኞችን ከየት ሊያገኝ እንደሚችል፣ ወደ ሥፍራው እንዴት መሄድ እንዳለባቸው፣ ወደ ቤቱ እንዴት መግባት እንዳለባቸው፣ ብርበራ የሚደረግበት ሰው በምን ዓይነት ሙያ ወይም የሥራ ዘርፍ እንደተሠማራ፣ ወዘተ. በቅድሚያ መረጃዎችን በማግኘት የዝግጅት ተግባሩን ሊያከናውን ይገባል።

ከፍ ብሎ ከተጠቀሱት ቁም ነገሮች በተጨማሪ የብርበራ ተግባር ውጤታማነት የሚወሰነው እስከተግባሩ መጀመሪያ ድረስ ምስጢራዊ ሆኖ የመቆየቱ ጉዳይ ነው። ብርበራ በጣም በሚታወቁ ምክንያቶች ምስጢራዊ ካልሆነ ውጤታማ አይሆንም። በመሆኑም የተለየ ሁኔታ እስካላጋጠመው ድረስ መርማሪው ከሥፍራው እስኪደርስ ድረስ ለረዳቶቹ እንኳ ብርበራ ስለሚደረግበት ሰው እና ቤት ሊነግር እንደሚይገባ ይመስራል።

4.2. የብርበራ ዓላማ እና ጠቀሜታ

ስለ ብርበራ ዓላማ የሚቀርበው ማንኛውም ሃሳብ በተዘዋዋሪ መንገድ ጠቀሜታውንም የሚገልፅ በመሆኑ ስለጠቀሜታው የሚቀርበው ሃሳብ ዓላማውንም እንደሚያጠቃልል ታሳቢ ሊደረግ ይገባል። ብርበራ የሰዎች ቤት አለመደፈርን አስመልክቶ በሕገ-መንግስቱ ገደብ የተደረገበት እንደመሆኑ መጠን ሁሉም ቢሆን አፈፃፀሙ በጠባብ ሁኔታ ሊተረጎም ይገባል። በመሆኑም በብርበራው ተግባር የሚገኘው ማስረጃ ምርመራ እየተደረገበት ላለው የወንጀል ጉዳይ ጠቀሜታ ከሌለው በስተቀር መርማሪው ይህን ተግባር ማከናወን የለበትም። በተለይም፦

✚ ለተያዘው የወንጀል ምርመራ ጉዳይ በቀጥታ ጠቀሜታ ያላቸው ነገሮችን እና ሰነዶችን (ለምሳሌ የወንጀል ድርጊቱን ለመፈፀም ጥቅም ላይ የዋሉ መሣሪያዎችን፣ ወንጀሉ በመፈፀሙ ምክንያት የተከሰቱ አሻራዎችን እና የወንጀል ድርጊቱ ፍሬ የሆኑ ቁሳቁሶችን፤ እንዲሁም ሌሎች ዋጋ ያላቸው ነገሮችን) ለማግኘት እና ለመያዝ፤

ብርብራ ከሚደረግበት የወንጀል ድርጊት በተጨማሪ ሌላ ወንጀል ለመፈፀሙ መላ ምት ለመምታት የሚያስችሉ (ፍንጭ የሚሠጡ) ዋጋቸው ውድ የሆኑ ጌጣ ጌጦችን፣ ዕቃዎችን እና ነገሮችን ለመያዝ፤

የናርኮቲክ ዕቃዎችን እና የጦር መሣሪያዎችን የመሣሰሉ ፈቃድ ሳይኖር በእጅ ሊደረጉ የማይገባቸውን እና ቁጥጥር የሚደረግባቸውን ነገሮች (controlled substances) ለመፈለግ እና ለመያዝ፤

ያለፈቃድ ለመያዝ ወይም ለማዘዋወር የተከለከሉ ነገሮች ለምሳሌ እንደመርዞች፣ ግብረ-ገብነት የሚጎድላቸው መፅሔቶች፣ ፊልሞች እና ፅሁፎች፣ ወዘተ.

ለመያዝ ካልሆነ በስተቀር ዐቃቤ ሕግ ብርብራ እንዲደረግ መፍቀድ የለበትም፡፡

ጉዳይ አራት

የ “ሰ” ስርቆት ድርጊት

በስርቆት ወንጀል የተጠረጠረው “ከ” የተሰረዘውን ንብረት ከሚኖርበት ከተማ ደቡባዊ አቅጣጫ በሚገኝ አንድ ቤት ውስጥ የደበቀ መሆኑ እና ተጠርጣሪው ንብረቶቹን ሊሸሽ እንደሚችል ከፖሊስ የፍሰጋ እና ክትትል ሠራተኞች የተገኙ መረጃዎች ያመለክታሉ፡፡ ጉዳዩን እንዲያጣራ ኃላፊነት የተሰጠው መርማሪ ፖሊስ መረጃዎችን ያመለክታሉ፡፡ ጉዳዩን እንዲያጣራ ኃላፊነት የተሰጠው መርማሪ መረጃዎችን መሠረት በማድረግ ብርብራውን በሌሊት ለማድረግ ይወስናል፡፡ በዚህ መሠረት ከሁለት ረዳቶቹ ጋር በመሆን የተሰረዘውን ንብረቶች ወደ ተደበቀውበታል ወደተባለው ሥፍራ ከሄደ በኋላ አንድ በእድሜ የገፉ እና የማየት ችሎታቸው የቀነሰ እና አንድ መጠጥ ጠጥቶ የሰከረን ሰው እማኞች በማድረግ የብርብራ ተግባሩን አካሂዶ ተሰረቁ የተባሉ ንብረቶችን ያገኛል፡፡ ይህን መሠረት በማድረግ መርማሪ ፖሊሱ “ከ” የስርቆት ወንጀል መፈጸሙን የሚያረጋግጥ ማስረጃ አለ በማለት የምርመራ መዝገቡን መብቱ ለሚፈቅድለት የዐቃቤ ሕግ መስሪያ ቤት ይልካል፡፡

ጥያቄዎች

4.1 በዚህ ስርቆት ወንጀል ጉዳይ ክስ እንድታቀርብ የምርመራ መዝገቡ የተመራልሽ(ህ) ዐቃቤ ሕግ አንቺ(ተ) ብትሆኒ(ን) ምን ዓይነት እርምጃ ትወስዳለሽ(ዳለህ)? ይብራራ በዚህ ደረጃ ተጨማሪ ምርመራ እንዲደረግ ትዕዛዝ መስጠት አስፈላጊ ነውን? የጊዜው መዘግየት የሚያመጣው ለውጥ አለን?

- 4.2 ብርበራ ከመካሄዱ በፊት በመርማሪ ፖሊሱ ሊከናወኑ የሚገባቸው ቅድመ-ሁኔታዎች ምንድን ናቸው? ይብራሩ። በዚህ ጉዳይ በቅድመ ሁኔታነት በመርማሪው ሊከናወኑ ይገባቸው የነበሩ ተግባራት ምንድን ናቸው? ቅድመ-ሁኔታዎችን አለማከናወን ምን ዓይነት ዓሉታዊ ሁኔታዎችን ሊያስከትል ይችላል? ይዘርዘሩ።
- 4.3. በብርበራ ሂደት የእማኞች አመራረጥ ሂደት ላይ ሊደረጉ የሚገባቸው ጥንቃቄዎች ምንድን ናቸው? ከሥልት አንጻር ያላቸው ጠቀሜታ ምንድን ነው?

ምዕራፍ 5

በወንጀል ምርመራ ወቅት የሚፈፀም ቃል መቀበል ኖና የአፈፃፀም ስልቶች

5.1. መግቢያ

ጥያቄ- ችን በማቅረብ ኖና በተጨማሪ ማስረጃ አማካኝነት ስለ አንድ ነገር የሚገኘው ዕውቀት ተመሳሳይ ጠቀሜኖ ሊኖራቸው ይችላል። በመሆኑም ውሳኔ የሚያገኙ አብዛኞቹ የወንጀል ጉዳዮች መሠረት የሚያደርጉት ከተጨማሪ ማስረጃ ች ኖና በቃለ-መጠይቅ እና በቃል መቀበል ሂደት የሚገኙ መረጃ- ችን ነው።

ተጨማሪ ማስረጃ- ች ከተፈፀመው ወንጀል ጋር በተያያዘ ከተጠርጣሪ- ች ላይ ቃል በመቀበል ሂደት የሚቀርቡ ጥያቄ- ችን ይዘት እና ዓይነት ለማዘጋጀት ኖንደ መንደርደሪያ የሚያገለግሉ ሲሆን፤ በተመሳሳይ መልኩ ለተጠርጣሪ- ች የሚቀርቡ ጥያቄ- ች ተጨማሪ ማስረጃ- ች ሊገኙ የሚችሉበትን ሁኔታ ያመቻቻሉ። በመሆኑም አንዳቸው ወይም ሁለቱም ለምርመራው ተግባር ስኬት ማመሆን ጠቃሚ የሆኑ ነገሮችን ያስገኛሉ ማለት ይቻላል። ምንም ኖንኳ ተጨማሪ ማስረጃ- ች በራሳቸው በጣም ጠቃሚ ሲሆኑም፤ በቃል መቀበል ሂደት የሚገኙ ማስረጃ- ች ደግሞ ጉዳዩ ፍርድ ቤት ሲቀርብ ከፍተኛ ድጋፍ ሊሆኑት ይችላሉ።

5.2. ትርጉም

በወንጀል ምርመራ ሂደት በተከኖ ኖይ መረጃ- ች ይገኛሉ። አንዳንዶቹ በራሳቸው የሚገኙ ሲሆን፤ ሌሎቹ ደግሞ በመርማሪው ጥረት የሚገኙ ሲሆኑ ይችላሉ። አንዳንዶቹ ለጉዳዩ ጠቃሚ ሲሆኑ፤ ሌሎቹ ደግሞ ጥቅም የሌላቸው ወይም ምርመራውን ወደ ተሳሳተ አቅጣጫ (side-trucked) ሊመሩ ይችላሉ። አብዛኞቹ ፖሊሶች ከምርመራ ተግባር ጋር በተያያዘ መረጃ- ችን ለማግኘት ከበርካታ ሰ- ች ጋር የሚገናኙ ሲሆን፤ ሂደቱም ቃለ-መጠይቅ ኖና ቃል-መቀበል በሚል ይኖ ወቃል።

ቃለ-መጠይቅ (interview) ማለት የወንጀል ምርመራ ተግባር ሲሆን፤ በወንጀል ድርጊት አፈፃፀም ሂደት ላይ ተሳትፎ ላላደረጉ ወይም ላልተጠረጠሩ ምስክሮች ኖና ተጎጂ- ች (witnesses and victims) ስለተፈጸመው ወንጀል ኖና ስለፈፃሚ- ች ማንነት የሚያውቁትን ማናቸውም ዓይነት መረጃ- ች ለመርማሪው ኖንዲነግሩ የሚቀርብላቸው ጥያቄ ሲሆን፤

ቃል-መቀበል (interrogation) ማለት ኖንዲሁ የወንጀል ምርመራ ተግባር ሲሆን፤ በወንጀል ድርጊት አፈፃፀም ላይ ቀጥተኛ ወይም ቀጥተኛ ያልሆነ ተሳትፎ አድርገዋል በሚል ለተጠረጠሩ ሰ- ች ስለወንጀሉ ኖና ስለአፈፃፀማቸው ኖንዲገልፁ ወይም ኖንዲያብራሩ በማድረግ ቃላቸውን በጽሁፍ አድርጎ የመውሰድ ኖና መዝግቦ የመያዝ ተግባር ነው፡፡

በተግባር ሲኖይ በሁለቱ የመረጃ ማግኛ ዘዴ- ች መካከል ያለው ልዩነት ግራ የሚያገባ መስሎ ይኖያል፡፡ በርግጥ አብዛኛውን ጊዜ ጥያቄ በሚቀርብበት ወቅት መርማሪው የትኛውን ዘዴ የየተጠቀመ ኖንዲሆነ ማወቅ ያስቸግራል፡፡ ቃል የሚሰጠው ሰው የሚቀርብለት ጥያቄ ኖሱን ወደ ተጠርጣሪነት ጎራ የሚከተው ከሆነ ጉዳዩ ቃል የመቀበል ይዘት ሊኖረው ይችላል፡፡ የሆነ ሆኖ ምርመራው ቃል-መጠይቅም ይሁን ቃል-መቀበል ወሳኝ ሊሆን የሚገባው ለጥያቄ- ቼ የሚሰጡት መልሶች ምርመራ የየተደረገበት ላለው ጉዳይ ጠቃሚ ናቸውን? የሚለው ነው፡፡

5.3. ዓላማ

የቃል-መጠይቅ እና የቃል-መቀበል ዓላማ በአንድ በኩል ለተጠርጣሪው፣ ለምስክሩ እና ለተጉዲው፣ ኖንዲሁኔኖው ለባለሙያው ወይም ለኤክስፐርቱ ተፈፀመ ስለተባለው ወንጀል ጥያቄ- ችን በማቅረብ አስፈላጊ መረጃ- ችን መሰብሰብ፣ በተሰበሰቡት መረጃ- ች ላይ ትንተና ማድረግ፣ ለድርጊቱ ኖላፊ የሚሆነውን ሰው ማወቅ በሌላ በኩል ወይም በተቃራኒው ንፁህንን ከአላስፈላጊ ጥርጣሬ መከላከል ነው፡፡

5.4. ሕጋዊ መሠረቶች

ማንኛውም የወንጀል ምርመራ ተግባር ያለ ቃል መቀበል ኖና/ወይም ቃል-መጠይቅ የሚኖ ሰብ አይደለም፡፡ ቃል-መቀበል በወንጀል ምርመራ ተግባር ውስጥ የሚያበረክተው ጉልህ አስተዋፅኦ ከግምት ውስጥ በማስገባት ይመስላል ስለአፈፃፀሙ፣ ቃል ሰጭ- ች ኖና መርማሪ- ች ስላሏቸው መብቶች እና ስለተጣሉባቸው ግዴታ- ች ከሌሎች የምርመራ ተግባራት በተለየ በወንጀል ሕግ እና በወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ-ሥርዓት ውስጥ ቦኖ ያገኙት፡፡ ለምሳሌ፦

ሀ/ቃል መስጠትን በሚመለከት ተጠርጣሪው ስላሉት መብቶች ኖና ግዴታ- ች በወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ-ሥርዓት ቁጥር 27 ሥር፣

ለ/ የምስክርነት ቃል የሚሰጡ ሰ-ች ያሏቸውን መብቶች እና የተጣሉባቸውን ግዴታዎችን አስመልክቶ በወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ-ሥርዓት ቁጥር 30 ኖና 31፤

ኖንዲሁም በወንጀል ሕግ ቁጥር 453 ሥር ኖና፤

ሐ/የወንጀል መርማሪ-ች ቃል በሚቀበሉበት ጊዜ ያሏቸውንና መብቶች እና የተጣሉባቸውን ግዴታዎች በሚመለከት በወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ-ሥርዓት ቁጥር 31 ኖና በወንጀል ሕግ ቁጥር 424 ሥር የተመለከቱት ተጠቃሽ ናቸው፡፡

በዚህ የምርመራ ሂደት በቃል ሰጭ-ች ላይ የሚደርሰውን ተገቢ ያልሆነ መንገዳዊ ተሳታፊነት ለማስቀረት በርካሃ አገሮች ሕገ-መንግሥቶቻቸውን ጨምሮ በሌሎች ተዛማጅ በሆኑ ሕጎቻቸው ውስጥ የተጠርጣሪ-ችን ኖና የመርማሪ-ችን መብቶች ኖና ግዴታዎችን በዝርዝር የስክሚኒየር መጥ የደረሱ ሲሆን፤ ከነዚህ አገራት ውስጥ ለጉዳዩ ይበልጥ ትኩረት በመስጠት የምትኖ ወቀው አሜሪካ ናት፡፡ በአገራችን የወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ-ሥርዓት ቁጥር 27/2 ሥር ኖንደ አሜሪካኖች እና እንደ በርካቶች የአውሮፓ አገራት ሕጎች ሁሉ በተመሳሳይ መልኩ የተጠርጣሪውን ቃል ለመስጠት ያለመገደድ መብት የተደነገገ ከመሆኑ ባሻገር፤ ሕገ-መንግስቱ ይዘት ተሰጥቶል፡፡ ከዚህ በተጨማሪ መርማሪ-ች ተጠርጣሪው በሚያዝበት ጊዜ ወዲያውኑ ስላለው መብት በሚይዙት የማስጠንቀቂያ ካርድ በሕግ ባለሙያዎች ዘንድ ሚራንዳ ዋርኒንግ በሚል በሚታወቀው ወረቀት ላይ የተፃፉትን ማስጠንቀቂያ-ች ጮክ ብለው ሊያነቡለት ይገባል፡፡ ጉዳዩ በማንበብ ብቻ የሚያበቃ ሳይሆን፤ ተጠርጣሪው ከፈለገ ተቀብሎ ራሱ ሊያነበው የሚችል ሲሆን፤ በመጨረሻም ካርዱ ላይ ቀንና ሰዓቱ ተፅፎበት መፈረም ያለበት ሲሆን፤ ካርዱን ማዘጋጀት የማይቻል ከሆነ በሌላ ወረቀት ላይ ተመሳሳይ ይዘት ያለው ፅሁፍ በማዘጋጀት ማስፈረም አለበት፡፡

አንዳንድ ጊዜ ተጠርጣሪው ያለመናገር መብቱን በማናቸውም ጊዜ ሊተው እና በራሱ ፈቃድ ቃል መስጠት ሊጀምር ይችላል፡፡ ይህ በሚሆንበት ጊዜ መርማሪ-ች ሊያደርጉ የሚገባቸው ጥንቃቄ ተጠርጣሪው ያለመናገር መብቱን በገዛ ፈቃዱ ትቶ ቃል የሰጠ ስለመሆኑ ፅሁፍ በመፃፍ ኖንዲያረጋግጥላቸው እና ኖንዲፈርም፤ ካልሆነም በምስክሮች ኖንዲረጋገጥ ማድረግ ይኖርባቸዋል፡፡ ይህን መሠረኖ ድንጋጌ ባለመከተል የተገኙ ማናቸውም የተጠርጣሪውን ቃሎች ፍርድ ቤት በሚቀርቡ ተቃውሞ-ች በቀላሉ ውድቅ ሊሆኑ ይችላሉ፡፡ ከዚህ ጋር በተያያዘ አሜሪካ ውስጥ ኖ.ኤ.ኤ. በ1966 □ርኤስቶ ሚራንዳ በሚባል ታዋቂ ሰው ኖና በአሪዞና ስቴት መካከል የነበረውን የወንጀል ጉዳይ

ማየቱ ሀሳቡን ይበልጥ ግልፅ ያደርገዋል የሚል ኖምነት ስላለ ኖንደሚክተለው ይቀርባል።

የአሪዞና በሚል የሚጠራው የአሜሪካ ግዛት ውስጥ ነዋሪ የነበረው □ርኔስቶ ሚራንዳ በግድያ ወንጀል ተጠርጥሮ በፖሊስ ይያዛል። ተጠርጣሪው ስላለው ያለመናገር ኖና ሌሎች መብቶች ሳይገለጽለት ፖሊሶች ቃሉን ተቀብለው መረጃ- ችን በመሰብሰብ ፍ/ቤት ቀርቦ በተጠረጠረበት ወንጀል ጥፋተኛ ነህ ተብሎ ይወሰንበኛል። ጉዳዩ በይግባኝ የቀረበለት የአሜሪካ ጠቅላይ ፍ/ቤት የአሪዞና ጠቅላይ ግዛት ፍ/ቤት በ□ርኔስቶ ሚራንዳ ላይ ያስተላለፈውን ውሳኔ ሲሸረው “ተከላሹ በሚያዝበት ጊዜ ሌላው ዝም የማለት መብት፣ ጠበቃ ኖንዲቀርብለት የመጠየቅ ወይም የማድረግ፣ ኖንዲሁም ጠበቃ ለማቆም አቅም ከሌለው መንግስት ሊቀጥርለት የሚችል ስለመሆኑ የማወቅ መብቶች አሉት። በተጨማሪም ተጠርጣሪው ስለጉዳዩ የሚናገራቸው ማናቸውም ነገሮች ፍርድ ቤት በማስረጃነት ሊቀርቡበት የሚችሉ ስለመሆኑ በቅድሚያ ማስጠንቀቂያ ሊሰጠው ይገባል”፤ የሚሉትን ሀተኖ - ችን በውሳኔው ላይ አስፍሮ ነበር።

ሌላው አስገራሚ ነገር ክፍ ብሎ በተጠቀሰው ጉዳይ ተከላሽ የነበረው የ□ርኔስቶ ሚራንዳ ጉዳዩ ከኖየ ከአስር ዓመት በኋላ በ1976 ዓ.ኤ.አ. ፌዴክስ አሪዞና ውስጥ ስለት ባለው ነገር ተወግቶ ይሞኖል። በሱ ግድያ የተጠረጠረው ሰው በቀጣዩ ቀን የተያዘ ሲሆን፤ ያሉትን መብቶች በሚመለከት ማስጠንቀቂያው (Miranda warning) ተነበለት ነበር።

በተጠቀሰው ጉዳይ በተሰጠው ውሳኔ ላይ በርካኖ ጽሁፎች በድጋፍና በተቃውሞ መልክ ተፅፈዋል። የመርሁ ትርጓሜ ኖና አፈፃፀም አንድ ነው። ይኸውም አንድ ሰው ወንጀል ስለመፈፀሙ በቂ ጥርጣሬ ኖሮ ከኖሠረ፤ ያለማስጠንቀቂያ የሚቀርቡለት ጥያቄ- ች የተጠርጣሪውን ሕገ-መንግስት መብቶች አደጋ ላይ ሊጥሏቸው ይችላሉ የሚለው ነው። ከፍ ብሎ ለመግለፅ ኖንደተሞከረው በአገራችን ይህን የተጠርጣሪ- ች መሠረኖዊ መብት አስመልክቶ በወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ-ሥርዓት ላይ ቢደነገግም፤ በፖሊሶች በኩል ምን ያህል ተቀባይነት አግኝቷል? በውስጡ ያዘለውን መልዕክት ምን ያህል ተረድተውኖል? የሚሉት ጥያቄ- ች ጥንቃቄ የተመላበት ምላሽ የሚሹ ናቸው።

ከዚህ የተጠርጣሪ- ች መብት መሠረተ-ሃሳብ ጋር ተያይዞ ሊነሳ የሚገባው ይህ መብት በስተቀሮች (exceptions) ይኖሩት ይሆን? የሚለው ጥያቄ ነው። ይህን አስመልክቶ በወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ-ሥርዓት ውስጥ የተደነገገ ነገር የለም። በሌሎች አገሮች ውስጥ አንዳንድ ነገሮችን ኖሳቢ በማድረግ ጠበብ ባለ መልኩ መብቱን የሚጋፋበት

ሁኔታ የንዳለ መረጃ-ች ያመለክታሉ። ለምሳሌ አሜሪካ ውስጥ የሕዝብ ጥቅምን ከመጠበቅ አንፃር ለተጠርጣሪው የተሰጡ መብቶችን የሚያጣብቡበት ሁኔታ አለ። ከአስራ ዘጠኝ ዓመት በፊት ከዚህ መሠረተ-ሃሳብ ጋር ተያያዥነት ያለው ጉዳይ ተከስቶ ነበር፤ ቀጥሎ ይቀርባል።

ፓትሮል ላይ የነበሩ ሁለት ፖሊሶችን አንዲት ወጣት ሴት አስቁማቸው ከጥቂት ደቂቃ-ች በፊት ስሙን በማየት ውቀው ሰው መደፈሯን በመግለፅ፤ የግለሰቡን ገፅ፣ መሣሪያ የኖጠቀ መሆኑን እና በአቅራቢያው ወደሚገኝ ሱፐር ማርኬት ውስጥ መግባቱን ትናገራለች። ፖሊሶቹ ሱፐር ማርኬቱ ድረስ ሄደው ተጠርጣሪውን የንዳገኙት በመድፈር ወንጀል አቤቱ የቀረበበት በመሆኑ ሊይዙት መምጣታቸውን ሲገልፁለት በቅፅበት በሩጫ ከዕይኖቻቸው ይሰውራል። ከትንሽ ጊዜ በኋላ ተይዞ ሰውነቱ ሲበረበር ተጉጂዋ ይዟል ያለችው መሣሪያ ሊገኝ አልቻለም። በዚህን ጊዜ ፖሊሶቹ መሣሪያውን የት የንዳስቀመጠ ሲጠይቁት አንድ ጥግ ላይ ወደ ተቀመጠ ካርቶን ራሱን በማነቃነቅ ካሳየ በኋላ “ጠመንጃው ኖዚያ ነው ያለው” በማለት ይመልስላቸዋል።

ፖሊሶቹ መሳሪያውን ከያዙ በኋላ ተጠርጣሪውን በቁጥጥር ሥር አውለው ያሉትን መብቶች (Miranda warning) ቢያነቡለትም፤ በመብቱ መጠቀም አልፈልግም በማለት ያለ ጠበቃ ለጥያቄ-ቻቸው መልስ ይሰጣል። ጉዳዩ መጀመሪያ የሚኖ ይበት ፍርድ ቤት ቀርቦ ክርክር ከተደረገ በኋላ ተጠርጣሪው ያለው ያለመናገር መብት ሳይገለፅለት ለቀረበለት ጥያቄ ጠመንጃው ኖዚያ ነው ያለው በማለት የሰጠው ምላሽ ሕግን ያልጠበቀ አሰራር ሲሆን፤ ማስረጃውም የዚሁ ውጤት በመሆኑ ተቀባይነት የለውም የሚል ይዘት ያለው ውሳኔ በመስጠት ተጠርጣሪውን ነፃ ያደርገዋል። ጉዳዩ በይግባኝ የቀረበለት የአሜሪካ ጠቅላይ ፍ/ቤት ውሳኔውን ሲሸረው ከዚህ የሚከተለውን ሀተኖ አስፍሮ ነበር።

“ተጠርጣሪው ለፖሊሶች ጥያቄ በመስጠትና ራሱን በወንጀል የሚቀጣበት ሁኔታ የንዳይከሰት አምስተኛው የሕግ መንግስት ማሻሻያ (amendment) መብት ሰጥቶኛል። ይህን ኖንጂ ፖሊሶች ኖዚያን ለተጠርጣሪው የተሰጡ መብቶች (Miranda warning) ሳይከተሉ ቃሉን ለመቀበል ከወሰኑ በስተቀር የንዳይፈፀም የሚፈልጉት የወንጀል ድርጊት ከሚያስከትለው ቅጣት የበለጠ በጣም ከፍተኛ ኖና ማስረጃው ቢገኝ ከሚከተለው ቅጣት የበለጠ ዋጋ ያለው መሆኑን አለበት። ጠመንጃው ሱፐር ማርኬት ውስጥ ተደብቆ ኖስክ ተቀመጠ ድረስ በማንኛውም ጊዜ ለሕብረተሰቡ ደህንነት አደጋ ሊፈጥር የሚችል ኖንደሆነ ይቆጠራል”።

መሣሪያውን የት የንዳስቀመጠው የመናገር ግዴታ በፅሁፍ የንዲነበብለት ካለው መብት የተሻለ መሆኑን ፍርድ ቤቱ ሲያትት «.....በዚህ ጉዳይ ዋናው ነገር የሕብረተሰቡ ደህንነት ነው። ይህ በህብረተሰቡ ላይ ያጣለው ስጋት የሚወገደው ተጠርጣሪው ለሚቀርብለት ጥያቄ ምላሽ ከሰጠ ብቻ ነው። ፖሊሱም ያደረገው ደህንነት ነው። የሕብረተሰቡን ቦስና የራሱን ደህንነት ማስጠበቅ!። ከዚህ በኋላ ማስጠንቀቂያውን (Miranda Warning) አንብቦለኛል። የተጣሰ ሕግ የለም» የሚል ነበር።

5.5. የቃል መቀበል አመዳደብ

በዚህ ምዕራፍ መግቢያ ላይ ለመግለፅ የንደተሞከረው ማንኛውምን የወንጀል ምርመራ ተግባር ያለ ቃል መቀበል ማሰብ ያስቸግራል። ቃል መቀበል በወንጀል ድርጊት ሰለባው (victim's) ኖና/ወይም በተጠርጣሪው (suspect's) ወይም በተከላሹ (accused) ኖና በምስክሩ (witness's) የንደሁኔኖ ው በኤክስፐርቱ ላይ ሊፈፀም ይችላል። ቃል መቀበል ለማናቸውም የወንጀል ምርመራ ተግባር በጣም አስፈላጊና መሠረኛ ዊ ነው። ቃል መቀበል ከጥንት ጀምሮ በወንጀል ምርመራ ሥራ የሚኖ ወቅ እና መርማሪ- ች ከሚመረምሩት ወይም ቃል ከሚቀበሉት ሰው ስለወንጀሉ ወይም ስለሕግ መጣስ ድርጊቱ የሚፈልጉትን መረጃ ለማግኘት የሚጠቀሙበት ዘዴ ነው። በወንጀል ምርመራ ሂደት ቃል መቀበል ማለት የወንጀል ምርመራ ድርጊት ሆኖ ቃሉን ከሚሠጠው ሰው ምርመራ ስለሚደረግበት የወንጀል ተግባር ኖውነትን (facts) ማወቅ እና በወንጀል ሥነ-ሥርዓት ሕጉ ላይ በተመለከተው መሠረት መመዝገብ መሆኑን ከፍ ብሎ የተለገፀ ሲሆን፤ በዚህ ሂደት ምስክሮች፣ ተጎጂ- ች እና ኤክስፐርቶች ቃል በሚሰጡበት ጊዜ ኖውነት የንዲናገሩ ሕጉ ግዴታ ጥሎባቸዋል። ተከላሾችን እና ተጠርጣሪ- ችን በተመለከተ በሕግ ግዴታ ባይኖርባቸውም በሞራል ረገድ ኖውነት የንዲናገሩ ይጠበቃል። ቃል የመቀበል ስልቶች በዝርዝር ከመቅረባቸው በፊት በማንኛውም በማንኛውም የወንጀል ምርመራ ሂደት ቃል የመስጠት ግዴታ ያለባቸው እና የሌላባቸው ሰ- ች ሞገስን የንደሆኑ እና የመብቶቹ ኖና የግዴታ - ቹ ሕጋዊ መሠረቶችን አስመልክቶ በቅድሚያ አጠር ያለ ማብራሪያ ማቅረቡ ተገቢ ስለሆነ የንደሚከተለው ይቀርባል።

1ኛ/ አንድ ምስክር መርማሪው ጋ ወይም ፍ/ቤት ቀርቦ የምስክርነት ቃሉን በሚሰጥበት ጊዜ የቀረበለት ጥያቄ በወንጀል ሊያስጠይቀው የሚችል ከሆነ ያለመናገር መብት ተሰጥቶናል። ይህ መብት ከመሠረኛ ዊ ሕጎች አልፎ በበርካታ በአገራት ሕጋዊ- መንግስት እና በዓለም ዓቀፍ ስምምነቶች ውስጥ ቦኖ ኖስክ ማግኘት የደረሰ ሲሆን፤ በአገራችን የወንጀልኛ መቅጫ ሕግ ሥነ-ሥርዓት ኖና ሕገ-መንግስት ውስጥ ሊደነገግ

በቅቷል። የሕግ አስከባሪ አካላትም ይህን መብት በመጣስ መስራት የሌለባቸው መሆኑን ከድንጋጌ-ቹ መረዳት ይቻላል።

2ኛ/ሚስት በባሏ፤ ባል በሚስቱ ላይ በወንጀል ጉዳይ ቀርበው የመመስከር ግዴታ የለባቸውም። የዚህ መብት መነሻ አንዳቸው በሌላው ላይ ቢመሰክሩ በሁለቱ መካከል ቅራኔ ሊፈጠር ይችላል። ይህ ከሆነ መንግስት ጥበቃ የሚያደርግለት የጋብቻ ተቋም ሊኖር ይችላል። በመሆኑም በቤተሰብ መካከል የሚኖረው ግንኙነት መልካም ሆኖ ኖንዲቀጥል ስለሚያስፈልግ ጥበቃው ወሳኝ እና መሠረዋዊ ስለሆነ መሠረተ-ሃሳቡ በብዙ አገሮች ተቀባይነት አግኝቷል። የተገለፀው መብት ቢኖርም፤ በተወሰኑ የወንጀል ዓይነቶች አፈፃፀም ላይ ቤተሰባዊ ግንኙነቱ ላለመመስከር መከላከያ ሆኖ ሊቀርብ የንደማይችል በወንጀል ሕግ ቁጥር **83/3** ሥር ተደንግጓል።

3ኛ/ጠበቆች፣ ሀኪሞች፣ የሀይማኖት አባቶችና የሥራ መሪ-ች በያዙት የሥራ ኖላፊነት ወይም ሙያ ምክንያት ግልፅ ስለሆነላቸው ጉዳይ ምስክርነት ሊሰጡ አይገባም። ኖንዚህ ሱ-ች ከደንበኞቻቸው ጋር በሚያደርጓቸው የሥራ ግንኙነቶች የተነሳ ግልፅ የሆኑላቸውን ወይም ያወቁቸውን ምስጢሮች ኖንዲናገሩ የሚገደዱ ከሆነ መተማመን ያለበት የሥራ ግንኙነት ኖንዲይፈጠር የሚያደርግ ከመሆኑ ሌላ፤ የሕብረተሰቡንም ሆነ የአገርን ሰላማዊ አኗኗር የሚያናጋ ነው የሚሆነው። በሌላ በኩል በስራቸው አጋጣሚ ያወቁቸውን የአገርን እና የሕዝብን ደህንነት አደጋ ላይ የሚጥሉ ከባድ ምስጢሮችን ኖንዲናገሩ የሥራ ኖላፊ-ችን ማስገደድ ሊደርስ የሚችለው ጉዳት ከባድ ከመሆኑ አንፃር ከሌላ መስጠቱ ተገቢ ይመስላል።

4ኛ/በዕድሜና በጤና መኖሪያ ወክ የተነሳ ስለሚጠየቁት ነገር በቂ ግንዛቤ ሊኖራቸው የንደማይችል የሚኖረው ለጋ ህፃናት፣ በጣም የጃጃ አዛውንቶች፣ የአዕምሮ በሽተኞች፣ መስማት እና ማየት የተሳናቸው በአንዳንድ ጉዳዮች ለምስክርነት ብቁ አይደሉም። ምክንያቱም የሚፈለገውን ነገር ተረድተው ወይም ተገንዝበው ወይም አመዛዝነው ምላሽ ለመስጠት አካላዊና ሥነ-ልቦናዊ ሁኔታቸው ስለማይፈቅድላቸው ነው።

የወንጀል ምርመራ ሳይንስ ባለሙያዎች ቃል የመቀበል ስልቶችን በተለያዩ ክፍሎች (categories) የሚመድቧቸው ሲሆን፤ በዋነኝነት ግን የቃል ሰጪውን ማንነት መሠረት በማድረግ የሚያደርጓቸው ክፍፍሎች የሚጠቀሱ ሲሆን፤ ኖሱም፦

🚧 በምስክሮች፣

✚ በተጎዱ ችፍሮች፤

✚ በተጠርጣሪው፤

✚ በኢክስፐርት እና

✚ በተከላከልኛ ላይ የሚፈጸሙ ቃል የመቀበል ስልቶች በመባል ይከፋፈላሉ፡፡

አንዳንድ ጊዜ የቃል መቀበል ስልቱ ኖንደ ተጠያቂው ኖድሜ፣ ማህበራዊ እና ሥነ-ልቦናዊ ሁኔታ ሊለያይ ይችላል፡፡ በዚህ መሠረት፡-

✚ በሕፃናት፤

✚ በወጣት ኖና

✚ በአዋቂ ምስክሮች፣ ተጠርጣሪ ችፍሮች፣ ተጎዱ ችፍሮች ኖና ተከላከልኛ ላይ የሚፈጸሙ የቃል መቀበል ስልቶች በሚል ይመድቧቸዋል፡፡

አልፎ አልፎ ኖንደቃል ሰጭው የወንጀል ሪከርድ፡-

✚ ለመጀመሪያ ጊዜ ወንጀል በፈጸሙ ኖና

✚ በደጋጋሚ ወንጀለኞች (recidivist) ላይ የሚፈጸሙ የቃል መቀበል ስልቶች በሚል ሊከፋፈሉ ይችላሉ፡፡

ከፍ ብሎ የጠቀሱት ክፍፍሎች የመጨረሻ ናቸው ማለት ኖንዳልሆነ መኖሩ ወቅ አለበት፡፡

5.6. የቃል መቀበል ስልቶች

5.6.1. ቃል የሚቀበልበትን ቦኖ ኖና ሰዓት መወሰን

ከተጠርጣሪው ላይ ቃል ለመቀበል ትክክለኛ ቦኖ ኖና ጊዜ መምረጥ በጣም ወሳኝ ኖንደሆነ ይኖ ወቃል፡፡ ዋነኛ ምክንያቱም አብዛኛውን ጊዜ ተጠርጣሪ ችፍሮች ከፖሊሶች ጋር የማውራት ፍላጎት ስለሌላቸው ነው፡፡ አብዛኞቹ ቃል የመቀበል ሂደቶች በፖሊስ ተቋማት ውስጥ የሚከናወኑ ሲሆን፣ አልፎ አልፎ ተጠርጣሪው ወደ ፖሊስ ጣቢያ መሄድ ካልፈለገና ኖሱን በቁጥጥር ስር ለማዋል የሚያስችል ሕጋዊ ወይም ሁኔታ ከሌለ መርማሪው ድርጊቱ የተፈጸመበት ቦኖ መኪና ያለው ከሆነ መኪና ውስጥ ወይም ተጠርጣሪው በሚኖርበት ቤት ወይም በሚሰራበት ቦኖ ቃሉን መቀበል ይኖርበኛል፡፡ የሚቻል ከሆነ ለተጠርጣሪው ኖንግዳ በሆነ ቦኖ ጓደኞቹ እና ቤተሰቦቹ በሌሉበት አካባቢ ቃሉን ቢቀበለው ይመረጣል፡፡

ቃል ለመቀበል በጣም ተስማሚ ነው የሚባለው ቦታ ፖሊስ ጣቢያ ነው። በኖንደዚህ ዓይነቱ ቦኖ ነፃ በሆነ መንፈስ ያለመረበሽ መርማሪው ተግባሩን ሊያከናውን ይችላል። ሊኖዩ የሚችሉ ኖንቅስቃሴ- ች ወይም የሚሰሙ ጫጫኖ - ች ተጠርጣሪውን ሊረብሹት ስለሚችሉ ከተቻለ አንድ የተለየና ከተለያዩ የሚረብሹ ነገሮች የተገለለ ክፍል ማዘጋጀት ይገባል። በዚህ ሂደት ተጠርጣሪው፣ ጠበቃው እና መርማሪው ብቻ ሊኖሩ ይገባል። የመርማሪ- ች ቁጥር ሁለት ቢሆን የሚመረጥ ሲሆን፤ ይህም ተጠርጣሪው የሚናገራቸውን ሀሰተኛ ወይም ትክክል ያልሆኑ ቃሎች ኖና ፍሬ ሃሳቦችን ለመከኖ ተል ኖንደሚያስችላቸው ይኖ መናል። በክፍሉ ውስጥ ፀጥኖን ሊያበላሹ እና የሃሳብ መበኖ ተንን ሊያመጡ የሚችሉ ነገሮች ለምሳሌ የስልክ ጥራ- ች፣ ለሥራ ጉዳይ በሚል ወደ ክፍሉ ውስጥ የሚገቡ ሰ- ች ኖና ድምፆች ኖንዳይኖሩ መደረግ ይኖርበኖል። በኖንደዚህ ዓይነት ሁኔኖ - ች ብቻ ነው በመርማሪው እና በቃል ሰጪው መካከል ጥሩ ግንኙነት መመስረት የሚቻለው። ከዚህ በተጨማሪ ክፍሉ ውስጥ ሃሳብን ሊከፋፍሉ የሚችሉ ነገሮች ለምሳሌ ስዕሎች፣ ውድ ዋጋ የሚያወጡ ቁሳቁሶች እና ሌሎች ነገሮች ባይኖሩ ይመረጣል። በአብዛኞቹ የቃል መቀበያ ክፍሎች ውስጥ ሁለት ወንበሮች (አንዱ ለመርማሪው ሌላው ቃሉን ለሚሰጠው ሰው) ብቻ የሚኖሩ ሲሆን፤ አነስተኛ እና ምንም መስህብነት የሌላቸው ተራ ጠረጴዛ ኖና ወንበሮች ኖንዲሆኑ ቢደረግ ከምርመራ ስልት አንፃር ተገቢ ነው። ጠረጴዛው ላይ ምን ነገር ኖንዳይኖር ይገባል። ኖስኪርብቶ፣ ማስኖ ወሻ እና ሌሎች ነገሮች ተገቢው ሰዓት ኖስኪደርስ ድረስ መሳቢያ ውስጥ ማስቀመጥ ይገባል። ይህም የመርማሪውንም ሆነ የተጠርጣሪውን ትኩረት ሙሉ ለሙሉ ወደ ቃል መቀበሉ ሂደት ለማድረግ ኖንደሚረዳቸው ይኖ መናል።

በሌላ በኩል ክፍ ሲል በተገለፀው መልኩ ቃል የሚቀበሉበትን ክፍል ማደራጀቱ ተገቢ ኖንዳልሆነ አንዳንድ መርማሪዎች ይገልጻሉ። ይኸውም የዚህ ዓይነቱ ክፍል ጠርጣሪው ስለ ኖስር ቤት ኖንዲያስብ ያደርገዋል፤ ፍርሃትም ይለቅበኖል። በዚህ የተነሣ ዝምኖን ሊመርጥ ይችላል። ከዚህ ይልቅ በደንብ በዕቃ- ች የተደራጀ ክፍል በተለይም ቃል የሚስጡት ሃኪሞች፣ የሕግ ባለሙያ- ች፣ የኢንሹራንስ እና የባንክ ኃላፊ- ች ከሆኑ፤ ዘና ያለ ከካቢያዊ ሁኔኖ የበለጠ ስለሚመቻቸው የሚፈለገውን ነገር ይናገራሉ የሚል ኖምነት አላቸው። ዞሮ ዞሮ ቃል የሚሰጡትን ሰ- ች ማንነት እና የሥነ-ልቦና ሁኔኖ በሚገባ በማጥናት በምን ዓይነት ክፍል ውስጥ ቃል ቢቀበል የተሻለ ውጤት ኖንደሚያመጣ መርማሪው ቢወስን የተሻለ ኖንደሚሆን የዘርፉ ባለሙያ- ች ይስማማሉ። (በአገራችን ሁኔኖ - ችን በዚህ መልኩ ለማደራጀት አመቺ ሁኔኖ - ች ላይኖሩ ስለሚችሉ ባለው አቅም ለመጠቀም መሞከሩ ተገቢ መስሎ ይኖ ያል።

ከፍ ብሎ ከተገለፁት ጠቀሜኖች በተጨማሪ ቃል የመቀበሉን ተግባር በፖሊስ ጣቢያ ሹ ውስጥ ማከናወኑ ከጊዜ እና ከአፈፃፀም አንፃር የራሱ የሆኑ ስልኖች ጠቀሜኖች አሉት። ይህን በሚመለከት ዋይኔ ቤኔት ኖና ካረን ሔስ የተባሉ አሜሪካውያን የወንጀል ምርመራ ሳይንስ ምሁሮች የወንጀል ምርመራ በሚል ርዕስ ኖቬሌ በ1987 ባሳተሙት መጽሀፍ ላይ ያስፈሯቸውን ሃሳቦች ማቅረቡ ጠቀሜኖች ያለው ስለሆነ ኖንደሚክተለው ይቀርባል።

ተጠርጣሪው ቃሉን ወደሚሰጥበት ክፍል በማስገባት ለተወሰነ ጊዜ ለብቻው ኖንዲሆን ማድረግ ተገቢ ነው። አብዛኛውን ጊዜ ተጠርጣሪው ቃሉን ከሚቀበለው መርማሪ ጋር ከዚህ ቀደም ተገናኝቶ የማያውቅ በመሆኑ ምን ዓይነት ገጽኖ ወይም ቁመና ኖንዳለው፣ ምን ዓይነት ጥያቄዎችን እንደሚያቀርብለት ኖና ምን ሊከሰት ኖንደሚችል ስለማያውቅ ስለነዚህ ጉዳዮች በማሰብ አእምሮው ኖረፍት ያጣል። ጭንቀቱ ኖንዲጨምርም ትንሽ ጊዜ መስጠት ያስፈልጋል። (ብዙ ማስጠበቅ ተገቢ ስለ አለመሆኑ ከፍ ብሎ የተገለፁትን ሃሳብ ማስኖ ወስ ያስፈልጋል)። መርማሪው ክፍል ውስጥ ኖንደገባ ሥርዓት ባልተለየው መልኩ ሁኔኖችን የሚመራው ኖሱ ስለመሆኑ በተለያዩ ድርጊቶች ሊያሳይ ይገባል። ተጠርጣሪው ለአካባቢው ኖንግዳ ከመሆኑ በተጨማሪ በመርማሪው ምን ዓይነት ጥያቄ ሹ ኖንደሚቀርቡለት ስለማያውቅ ቀጣይነት ባለው ጭንቀት ውስጥ መገኘቱ አይቀርም።

ከዚህ በመቀጠል ወዲያውኑ የመኖ ወቂያ ካርዱን ወይም ማንነቱን የሚገልፅ የምስክር ወረቀት በማሳየት ራሱን ማስተዋወቅ ይጠበቅበኛል። ከዚያም ለምን ቃል እንዲሰጥ ኖንደተፈለገ በመግለጽ በሕግ ስለተሰጡት መብቶች በዝርዝር በመግለፅ ማስጠንቀቂያ (Miranda warning) ሊሰጠው ይገባል። ይህን ሳይፈጽም ቃሉን ቢቀበል የሚያገኝቸው ማስረጃዎች ፍርድ ቤት በሚቀርቡበት ጊዜ ተቀባይነት ሊያጡ ስለሚችሉ መርማሪ ሹ ትኩረት ሊሰጧቸው ይገባል።

በሌላ በኩል በአንዳንድ አጋጣሚ ሹ ቃል የመቀበሉን ሂደት ከመርማሪው መደበኛ የሥራ ቦኖ ውጭ ማካሄድ አስፈላጊ ሆኖ የሚገኝበት ሁኔኖች ሊኖሩ ይችላሉ። ለምሳሌ እርጅና በጣም ተጫጭኗቸው ከቦኖ ቦኖ ለመንቀሳቀስ የሚችገሩ ሱ ሹን ቃል ለመቀበል የግድ ወደሚገኙበት ቦኖ ማለትም መኖሪያ ቤት ወይም ሕክምና ቦኖ (ኖኖኖ ከሙ ከሆነ) ድረስ መሄድ ያስፈልጋል። ቃል ሰጭ ሹ ሕፃናት ምስክሮች ወይም ተጎድ ሹ ከሆኑ ሳይፈሩ ነፃ ሆነው ከመርማሪው ጋር ሊወያዩ የሚችሉት በለመዱት

አካባቢ ሞንደሚሆን ከልምድ የሚኖረው ስለሆነ በመኖሪያቸው አካባቢ ቃላቸውን ቢቀበላቸው ይመረጣል። አንዳንድ ጊዜ በኖጅ ከፍንጅ ወንጀል ጉዳይ ለቃል ሰጭው በትኩሱ ኖዛው ጥያቄ ቢቀርብለት ስለጉዳዩ ለመረዳት የበለጠ ጠቀሜኖ ሞንዳለው ይኖ መናል። ስለሆነም ቃል የሚቀበልበትን ቦኖ ተጨባጭ ሁኔኖ ከግምት በማስገባት ውሳኔ መስጠት ይኖርበኖ።

5.6.2. ቃል ሰጭው የሚጠራበትን ሁኔኖ መወሰን

በአገራችን የወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ-ሥርዓት ላይ መርማሪው ቃል ሰጭውን በፅሁፍ ትዕዛዝ የሚጠራው መሆኑን ሲደነግግ፤ የሌሎች አገሮች ተመሳሳይ ሕጎች ላይ ግን ከዚህ በተጨማሪ በስልክ ወይም በቴሌግራም መጥራት ሞንደሚቻል ይደነግጋሉ። ምስክሩ ወይም ተጎጂው ዕድሜያቸው ከ16 ዓመት በኖች ከሆነ ቃል ሞንዲሰጡ የሚጠሩት አብዛኛውን ጊዜ በወላጆቻቸው ወይም በሕጋዊ ተወካዮቻቸው አማካኝነት ሲሆን፤ ተጠርጣሪ ወይም ተከላሽ ሆነው በኖስር ላይ የሚገኙ ከሆነ በማረፊያ ቤቱ አስተዳደር በኩል ጥሪው ሊደርሳቸው ይችላል። ከላይ በተገለፁት ሁኔኖ - ች ቃል ሞንዲሰጥ የተጠራው ተጠርጣሪ በተገለፀው ቀንና ሰዓት መርማሪው ዘንድ ሞንዲቀርብ በሕጉ ግዴኖ ተጥሎበኖ ል።

በዚህ ሂደት ጥሪው ድንገተኛ ሞንዳይሆን፤ ሞንዲሁም አጠራሩም በይዘት ደረጃ ተጠርጣሪውን የሚያስከፋ ሞንዳይሆን ከምርመራ ስልት አኳያ መርማሪው ተገቢውን ጥንቃቄ ማድረግ አለበት።

ለምሳሌ በመንግስት የሥራ ኖላፊነት ላይ ያሉ ሰ- ች ከስራቸው ጋር በተያያዘ በወንጀል ድርጊት በተጠርጥረው ወይም በምስክርነት ቃላቸውን ሞንዲሰጡ ሲጠሩ የበኖ ችቻቸው ጉዳዩን ሞንዳያውቁባቸው ይፈልጋሉ። ሞንዲሁም የተደፈረች ሴት ቤተሰቦኖ እና የቅርብ ጓደኞኖ ሞንዲያውቁ ላትፈልግ ትችላላች። ስለዚህ በመጀመሪያው ጉዳይ መጥሪያው በመስሪያ ቤቱ አድራሻ፤ በሁለተኛው ጉዳይ ደግሞ በቤተሰቧ አድራሻ እንዳይላኩ ጥንቃቄ ማድረግ ያስፈልጋል።

ከዚሁ ጋር በተያያዘ መርማሪ ወደፊት ቃል ሊሰጡ ይገባል በማለት በሃሳቡ ከያዛቸው ሰ- ች ጋር በተለያዩ አጋጣሚ- ች መገናኘት ከቻለ፤ ኖዚህን ሁኔኖ - ች በመጠቀም ወደ ፊት ጥሪው በኖንዴት ያለ ሁናቴ ቢደርሳቸው የተሻለ ሞንደሚሆን ተወያይቶ ማረጋገጡ ከምርመራ ስልት አኳያ ተቀባይነት አለው። አንድ ቃሉን ሞንዲሰጥ የሚፈለግ ሰው በተቻለው መጠን መጀመሪያ ስለሁኔኖ ው በስልክ ማነጋገርና ኋላም መጥሪያውን በተነጋገሩትና በተስማሙበት መልኩ ማድረስ ተቀባይነት አለው። በጣም አስገዳጅ ካልሆነ

በስተቀር መጥሪያው የፖሊስ ዩኒፎርም በለበሱ ሰ- ች አማካኝነት ኖንዳይሰጥ ቢደረግ ከስልት አንጻር ጥሩ ይሆናል። ከላይ የተመለከቱትን ዝርዝር ስልኖ ዊ ሃሳቦችን ችላ ማለት፡-

ሀ/በመረጃ አሰጣጥ ባህሪው ግጭት የማይኖርበትን ጉዳይ ግጭት ኖንዲኖረው ሊያደርግ ከመቻሉ በላይ

ለ/በመጥሪያ አሰጣጥ ላይ ቅሬታ ያለው ሰው ከሥነ-ልቦና አኳያ ከመርማሪው ጋር ተባብሮ የመስራት ግዴታ ኖንዳለበት ላይቆጥር ይችላል። ይህን ሃሳብ ይበልጥ ግልፅ ለማድረግ አንድ ምሳሌ ኖንመልከት።

መርማሪው በቅድሚያ ባገኘው መረጃ መሠረት ምርመራ ኖያደረገበት ላለው ጉዳይ ብቸኛ የዐይን ምስክር ናት ተብላ የተቆጠረችው ሴት የወንጀል ድርጊቱን በሚመለከት በተደጋጋሚ ለቀረበላት ጥያቄ ወንጀል ድርጊቱ ሲፈፀም አላየሁም በማለት የምስክርነት ቃሏን ትሰጣለች። በሁኔታው ግራ የተጋባው መርማሪ ሁኔታውን ለበላይ አለቃው ካሳወቀ፣ ጉዳዩን ሌላ መርማሪ ኖንዲይዘው ከተደረገና ከምስክሯ ጋር የሥነ-ልቦና ቅርበት ኖንዲፈጠር ከተደረገ በኋላ ስለወንጀሉ አፈፃፀም የምኖ ውቀውን በሙሉ አንድ ሳኖ ስቀር በዝርዝር ልኖ ስረዳ ችላለች።

ከዛ በፊት ስላሳየችው የኖምቢተኝነት ባሕርይ ተጠይቃ ስትመልስ መጀመሪያ ኖንድትመስክር ጥሪ ሲቀርብላት በመጥሪያ አሰጣጡ ላይ ከፍተኛ ቅሬታ (offended) ኖንደነበራት የገለፀች ሲሆን፤ ይኸውም፡-

ኖሷ በምትሰራበት አዲት ክፍል በርካኖ የሥራ ባልደረቦኖ ባሉበት የደንብ ልብስ የለበሰ ፖሊስ ድምፁን ከፍ አድርጎ ስሟን በመጥራት ኖንድትከተለው ከጠየቃት በኋላ መጥሪያውን ባልደረቦኖ ኖያዩ በመስጠቱና ኖሷም የተሰደበች ያህል ስለቆጠረችው ወዲያውኑ የምኖ ውቀውን ላለመናገር መወሰኗን ገልፃለች።

በመሆኑም መርማሪው ቃል ለመቀበል ሲዘጋጅ፤ ማለትም ጉዳዩን ከወሰነ፣ የጥያቄውን ፕላን ካዘጋጀ፣ ቃል የሚቀበልበትን ቦኖ እና ጊዜ ኖንዲሁም የመጥሪያ የሚሰጥበትን ሁኔታ ከወሰነና ቃል ሰጭው ተጠርቶ ከቀረበ በኋላ ቀሪው ጉዳይ ቃል ሰጭው ትክክለኛ እና የሚያውቀውን መረጃ (fact) ለመናገር ዝግጁ መሆን አለመሆኑን፤ በሌላ አነጋገር መርማሪው ከቃል ሰጭው ጋር የመረጃ ሁኔታን አስመልክቶ ያለው ግንኙነት ግጭት ያለበት (conflict situation) ነው? ወይስ ግጭት የሌለበት (non conflicting); የሚሉትን ጥያቄ- ች በጥንቃቄ ማጤን ነው። ይህም መርማሪው ከቃል ሰጭው ጋር

ለሚያደርገው ጥያቄ እና መልስ ተገቢ የሆኑ ስልጥ ዊ አካሄዶችን በቅድሚያ ለመቀየስ ይረዳዋል ተብሎ ይኖ መናል። የነዚህ የተጠቀሱት የመረጃ ሁኔታዎች (conflicting or non-conflicting) አሳንሶ ወይም አግዝፎ ማየት መርማሪው ከተጠያቂው ጋር በሚያደርገው ውይይት ምን ዓይነት ፀባይ (conduct) መከተል የንዳለበት እና በስልጥ ዊ መንገዶች አመራረጥ ላይ ስህተት የንዲሰራ ሊያደርጉት ይችላሉ። የነዚህ ስህተቶች ውጤትም የንደሁኔታው የሚለያይ ነው የሚሆነው።

ለምሳሌ ቃል ሰጭው ሆነ ብሎ ተቃርኖ ያለበት አቋም የያዘ ሆኖ ወይም አውቆ ሀሳተኛ የተጠርጣሪነት ወይም የምስክርነት ቃል የየሰጠ መርማሪው ይህን አቋም ችላ በማለት ኖውነት የንደሚናገር አድርጎ ከቆጠረ ማስተካከል ወደማይቻል ስህተት ውስጥ ሊወድቅ ይችላል። በሌላ በኩል ከዚህ በተቃራኒው ቃል ሰጭው ኖውነት የየተናገረ ነገር ግን መርማሪው ይህን ግጭት የሌለበትን ግንኙነት ትኩረት ባለመስጠት ሀሳት የንደሚናገር ከገመተ ትክክለኛ ወዳልሆነ (unjustifiable) ውጥረት ውስጥ ሊገቡ ይችላሉ። ይህም በምርመራው ውጤት ላይ አሉኖ ዊ ተፅዕኖ ሊያሳድር ይችላል።

በርግጥ ከተለያዩ የመረጃ ምንጮች በመነሳት መርማሪው ቃሉን ስለሚቀበለው ሰው የተወሰኑ መረጃ- ች ሊኖሩት የሚችል ሲሆን፤ በተለይም ቃል ሰጭው በሌሎች ቃል ሰጭ- ች ላይ ተፅዕኖ የሚያደርግ ከሆነ፤ ማለትም የተወሰነ የምስክርነት ቃል የንዲሰጡ ወይም ቃል ሰጭው በተወሰነ አቅጣጫ ብቻ የንዲናገር ወይም ከጉዳዩ ጋር አግባብነት ያላቸውን መረጃ- ችን የንዲያጠፋ ወይም ቀርበው ቃል የንዲሰጡ የሚያደርገው ግፊት ወይም ጫና ቃል ሰጭው ስለጉዳዩ የሚያውቀው ነገር የንዳለ ለመገመት ያስችለዋል።

ጉዳይ አምስት

የአቶ ኤክስ ሞት

አቶ “ኤክስ” ክል አምስት ውስጥ ከሚገኘው መኖሪያ ቤቱ ራቅ ብሎ በሚገኝ አንድ የፈራረስ ጋራዥ ውስጥ ሞቶ ይገኛል። በአስከሬኑ ላይ በተደረገው ፍተሽ አቶ “ኤክስ” ሰውነት ላይ የኃይል ድርጊት የተፈጸመበት ምንም ዓይነት ምልክት አልተገኘም። በአስከሬኑ ላይ ምርመራ እንዲደረግ የተላከለት በአቅራቢያው የሚገኝ የገጠር ጤና ጣቢያ የአቶ “ኤክስ”ን ሞት ያስከተለው ምክንያትንም ሆነ መቼ እንደሞተ ማወቅ አልተቻለም የሚል ምላሽ ይሰጣል። ጉዳዩን የያዘው መርማሪ ፖሊስ ከሶስት ቀን በፊት ሟች አቶ “ጠ” እና አቶ “ጩ” ከሚባሉ ሰዎች ጋር ታይቶ ነበር በሚል ቀረበለትን ጥቆማ መነሻ በማድረግ የተባሉትን ሰዎችን አስጠርቶ ቃላቸውን እንዲሰጡ ሲያደርግም ያገኘው ውጤት አልነበረም። ይሁን እንጂ

መርማሪ ፖሊስ ሁለቱን ሰዎች ለአቶ “ኤክስ” ሞት ተጠያቂ ናቸው በማለት የምርመራ መዝገቡን ለዐቃቤ ሕግ ልኳል።

ጥያቄዎች

- 5.1. በቀረበልሽ(ህ) የፖሊስ የወንጀል ምርመራ መዝገቡ ላይ ምን ውሳኔ ትሰጫለሽ(ጣለህ) ክስን ሊያቋቁም የሚችል በቂ ማስረጃ የለውም ብለሽ(ህ) ትዘጋጃለሽ(ኃዋለህን)? ወይስ ተጨማሪ ማስረጃ እንዲሰበሰብ ምርመራውን ላጣራው ክፍል ትልክያለሽ(ካለህ)? የምትልከው(ከው) ከሆነ ምን ዓይነት ማስረጃዎች እንዲሰጥሉ ነው ትዕዛዝ የምትሰጭው(ጠው)?
- 5.2. በዚህ ጉዳይ ምን ዓይነት የቴክኒክ ማስረጃዎች ሊሰጥሉ ይገባ ነበር? በአስከፊነት ላይ ምርመራ እንዲያካሂድ የተመረጠው የገጠር ጤና ጣቢያ ይህን ተግባር ለማከናወን ብቃት አለውን?
- 5.3. በአገራችን ውስጥ በግድያ ወንጀል ጉዳይ ምርመራ ማድረግ እና አስተማማኝ ውጤት መስጠት የሚችል ላቦራቲር አለ ብለሽ (ህ) ታምኛለሽ(ኃለህን)? ለምን?
- 5.4. ከአስከፊነት ምርመራ ሌላ በዚህ ጉዳይ ሊሰበሰቡ የሚገባቸው እና በሳይንስ ረገድ ሊረጋገጡ የሚገባቸው ማስረጃዎች ላይ ትንተና ለማድረግ የሚያስችል የወንጀል ምርመራ ላቦራቲር አደረጃጀት እና ብቃት ያለው የሰው ኃይል በአገራችን ውስጥ አለ ብለሽ(ህ) ታምኛለሽ(ኃለህን)? ይብራራ።
- 5.5. በዚህ ረገድ ችግር አለ የምትይ (ል) ከሆነ መፍትሔው ምንድን ነው? ይብራራ።

ምዕራፍ 6

በወንጀል ምርመራ ወቅት የሚፈጸም የመረጣ ተግባር ኖና ሥልኖ ዊ አፈጻጸሞች

6.1. ትርጉም

በወንጀል ምርመራ ሂደት መረጣ (identification) የሚለውን የኖንግሊዝኛ ቃል የሚተካ ሲሆን፤ ከተፈፀመው የወንጀል ድርጊት ወይም ሌሎች ለምርመራ ተግባር ጠቃሚ ናቸው ከሚባሉ ጉዳዮች አፈጻጸም ጋር ግንኙነት አላቸው የሚባሉ ሱ ችን በአካል ወይም በፎቶግራፎቻቸው አማካኝነት ወይም አስከፊኖችን፤ የወንጀል ድርጊት ለመፈጸም አገልግሎት ላይ የዋሉ ማናቸውም ዓይነት መሣሪያ- ችን ወይም የወንጀል ድርጊት ፍሬ የሆኑ ነገሮችን፤ ወዘተ. ሌሎች በይዘት፤ በጽኑ እና በቅርጽ ከሚመሳሰሏቸው ነገሮች ጋር አንድ ላይ በማቅረብ ተጎጂው፤ ምስክሮች እና በአንዳንድ ሁኔታ - ች ተጠርጣሪው ኖንዲመለክኖቸው እና ኖንዲያጤናቸው በማድረግ ቀደም ሲል የወንጀሉ ድርጊት በሚፈፀምበት ወቅት አይቷቸው እና አስተውሏቸው ኖንደሆነ ለይተው ለመርማሪው ኖንዲናገሩ የሚቀርቡበትን ሂደት የሚያመለክት የወንጀል ምርመራ ተግባር ነው፡፡

6.2. የመረጣ ስልቶች አጠቃላይ ሁኔታ - ች

ተጠርጣሪው የወንጀል ድርጊት ኖንዲመ ኖያለ በቁጥጥር ሥር ከዋለ ኖና ድርጊቱን ሲፈፅም ምስክሮች ከነበሩ፤ መርማሪው በምስክሮች አማካኝነት የማስመረጡን ተግባር ኖዚያው ማከናወን ይችላል፡፡ ተጠርጣሪው ድርጊቱን ከፈጸመበት አካባቢ ብዙ ሳይርቅ ተይዞ ከሆነም የማስመረጡን ተግባር በተመሳሳይ መልኩ ማከናወን ይቻላል፡፡ በዚህ መልኩ በመስክ ላይ ለሚደረገው የመረጣ ተግባር ወሳኝ ጉዳይ ተደርጎ የሚወሰደው ጊዜ ነው፡፡ ይህ ተግባር የወንጀሉ ድርጊት ኖንደተፈጸመ ወዲያውኑ ከአስራ አምስት ኖስክ ሃያ ደቂቃ ባሉት ጊዜያት ውስጥ ሊከናወን ይገባል፡፡ ተጠርጣሪው ድርጊቱን ከፈጸመበት አካባቢ አምልጦ ከሄደ በኋላ ከላይ በተጠቀሱት የጊዜ ወሰኖች ውስጥ የተያዘ ኖንደሆነ የማስመረጡን ተግባር ወዲያውኑ ማከናወን ይገባል፡፡ ምክንያቱም ተጎጂው ወይም ምስክሮች የተጠርጣሪውን ውጪያዊ ገፅኖ በሚመለከት በአዕምሯቸው ውስጥ የተቀረጸው ምስል ሳይደበዝዝ መፈጸሙ ተገቢ ስለሆነ ነው፡፡ ይህ ኖንዳለ ሆኖ የዚህ ዓይነቱን የማስመረጥ ተግባር ለማከናወን ምን ዓይነት ስልኖ ዊ ቅድመ-ሁኔታ ች ሊከናወኑ ይገባል? የሚለው ምላሽ የሚሻ ጥያቄ ነው፡፡ ምንም ኖንኳ ኖዚህ ስልኖ ዊ አፈጻጸሞች በበርካታ አገሮች የወንጀል ሥነ-ሥርዓት ሕጎች ውስጥ በዝርዝር ባይመለከቱም፤ የወንጀል ምርመራ ሳይንስ ባለሙያ- ች በረጅም ዓመቶች የምርመራ

ሂደት ዳብረው በአሁኑ ወቅት ኖየተሰራባቸው ያሉ ስልቶችን ያስቀመጡ ሲሆን ፤ ከዚህ በመቀጠል ይቀርባሉ፡፡

6.3. የመረጣ ተግባር የሚያከናውነው ሰው ተግባሩን ኖንዲጀምር ከመደረጉ በፊት መረጣ ስለሚያከሂድበት ሰው ወይም ነገር ቀደም ብሎ ያየውን ወይም የሰማውን የተለየ ምልክት በዝርዝር ኖንዲገልጽ ማድረግ

ከፍ ብሎ በተጠቀሱት አገሮች የወንጀል ሥነ-ሥርዓት ሕጎች ውስጥ ቦኖ ያገኘው ይህ ሃሳብ በመርህ ደረጃ ከሦስት ነገሮች አንፃር ጠቀሜኖ አለው፡፡ እነሱም፡-

አንደኛ/ ኖንደነዚህ ዓይነቶች ጥያቄ- ች የማስመረጡ ተግባር የሚከናወንባቸውን ነገሮች ወይም ሰ- ች አጠቃላይ ሁኔታ ለማወቅ እና ተመሳሳያቸውን ለማዘጋጀት ይረዳል፤

ሁለተኛ/የመምረጡን ተግባር ለሚሰራው ሰው ስለሚመርጣቸው ነገሮች አጠቃላይ እና ዝርዝር ሁኔታ በቅድሚያ ጥያቄ ቀርቦለት ተፈላጊ መረጃ- ች ካልተያዙ ኋላ የሚያደርገውን የመምረጥ ተግባር ትክክለኛነት ለማወቅ አይቻልም፤ ኖንዲሁም

ሦስተኛ/ ቀደም ሲል ድርጊቱ ሲፈፀም ከነበረው ከባቢያዊ ሁኔታ ጋር ተመሳሳይ በሆነ መልኩ የማስመረጡን ተግባር ለማከናወን ኖንዲቻል (ቦኖ ውን በሚገባ ለማዘጋጀት ኖንዲያስችል) የሚሉት ናቸው፡፡

ከፍ ብሎ ከተገለፁት ሃሳቦች ውስጥ የመጀመሪያውን በዝርዝር ለመመልከት ያህል የመምረጡን ተግባር የሚያከናውነው ሰው የወንጀል ድርጊቱን አፈፃፀም በሚመለከት መጀመሪያ በዝርዝር ቃል ኖንዲሰጥ ከተደረገ በቀጣይ የሚከናወነውን የመረጣ ሥራ ኖውነተኛነት ለማወቅ ይረዳል፡፡ በዚህ ሂደት ከማስረጃ እና ከስልኖ ዊ ግንኙነት አኳያ የተለያዩ ዋጋ ያላቸውን መረጃ- ችን ማግኘት ይቻላል፡፡ ኖንሱም፡-

ሀ/መረጣውን የሚያከናውነው ሰው መጀመሪያ ለቀረበለት ጥያቄ ኖንዲለይ ስለሚቀርብለት ነገር ወይም ሰው፤ አስክሬን፤ ዕቃ፤ ወዘተ. ድርጊቱ በተፈፀመ ጊዜ ያስተዋላቸውን የተለዩ ምልክቶች እና ባሕርያትን ከጠቀሰ በኋላ፤ ነገሮቹ ወይም ሰ- ች ቀርበውለት ከመካከላቸው አንዱን ከመረጠ፤ በዚህ ተመርጦ በወጣው ነገር ወይም ሰው ላይ ቀደም ሲል የጠቀሳቸው የተለዩ ምልክቶች እና ባሕርያት ከተገኙ ወይም ከመጀመሪያው ጋር ተገናዝበው አንድ ዓይነት ከሆኑ የማስመረጡ ተግባር ትክክለኛ ኖንደሆነ ፍንጭ የሚያሰጥ መደምደሚያ ላይ መድረስ ማስቻሉ፤

ለ/ አልፎ አልፎ መረጣውን የሚያከናውነው ሰው መጀመሪያ ለቀረበለት ጥያቄ የነገሩን የተለዩ ምልክቶች እና ባህርያትን መለየት የሚችለው በቅድሚያ ነገሩን ካሳዩት ብቻ መሆኑን፤ ካላሳዩት ግን ለመምረጥ ኖንደሚቸገሩ የሚገልፁበት ጊዜያት በርካታ ናቸው። ይህ ሊሆን የሚችለው ነገሮቹን ባስተዋለው ሰው እና በነገሮቹ ልዩ ባህርይ ሊሆን ከመቻሉም በላይ በተመልካቹ ነገሮቹን የመረዳት እና የመለየት ችሎታና ዕውቀት የሚወስን ስለሚሆን ነው። በኖንደንዚህ ዓይነቶቹ አጋጣሚ- ች መርማሪው ሊያደርገው የሚገባው ስልኖ ዊ አፈፃፀም ለሚለየው ሰው ጥያቄ በሚቀርብለት ወቅት ተመልክቷቸው የነበሩ የተለዩ ምልክቶችንና ባህሪያትን በመግለፅ ረገድ ያልተቋረጠ ድጋፍ ማድረግ ነው።

6.5. መረጣውን ለሚያካሂደው ሰው መሪ ጥያቄ- ች ሊቀርቡለት የማይገባ ስለመሆኑ

ይህ ሃሳብ በወንጀል ሥነ-ሥርዓት ሕጎች ውስጥ ቦኖ ያገኘ ድንጋጌ ሲሆን፤ መረጣውን የሚያከናውነው ሰው ኖንዲመርጣቸው ከቀረቡለት ሰ- ች ወይም ነገሮች ውስጥ አንዱን ኖንደሚያውቀው ከጠቆመ፤ በምን የተለዩ ምልክት ወይም ባሕርያት ኖንደለየው ወይም ሊያውቀው ኖንደቻለ ማብራራት ይጠበቅበኖ ል።

ሀ/ የመጀመሪያው ቅድመ ሁኔታ በማስመረጡ ሂደት ምንም ዓይነት ጣልቃ ገብነትና ተፅዕኖ ኖንዳይኖር ማድረግ ሊሆን፤

ለ/ ሁለተኛው የተካሄደውን የማስመረጥ ተግባር ትክክለኛነት የሰጠውን ማብራሪያ በፊት ከሰጠው ቃል ጋር በማስተያየት እና በማገናዘብ ማረጋገጥ ይቻላል።

6.6. የማስመረጡን ተግባር ዕማኞች በተገኙበት ማከናወን

ይህ ሃሳብ በወንጀል ሥነ-ሥርዓት ሕጎች ውስጥ የተደነገገ ሲሆን፤ የኖማኞች በዚህ የምርመራ ተግባር ላይ መሳተፍ፤ ዓላማቸውን እና ኖነሱን ለማቅረብ የሚያስፈልጉ ቅድመ ሁኔታ- ች በብርብራ እና በወንጀል ሥፍራ ምርመራ ወቅት ከተጠቀሱት ጋር ተመሳሳይነት ያላቸው በመሆኑ ላለመድገም ሲባል ማብራሪያ አይሰጥበትም።

ጉዳይ ስድስት

በወ/ት “አ” ላይ የተፈጸመ የአስገድዶ መድፈር ወንጀል

ወ/ት “አ” አንድ ቀን ሥራ ውላ አመሻሽ ላይ ወደ ቤት ስትመለስ አንድ ሰዋራ ቦታ ላይ ስሙን በማታውቀው ሰው ትደፈራለች። በሚቀጥለው ቀን የደረሰባትን በደል ፖሊስ ጣቢያ በመሄድ አቤቱታ ታቀርባለች። በጉዳዩ ላይ ምርመራ እንዲያጣራ የታዘዘው መርማሪ ፖሊስ ወንጀሉን

የፈጸመባትን ሰው ታውቀው እንደሆነ ላቀረበላት ጥያቄ ከዚህ ቀደም አይታው እንደማታውቅ ነገር ግን ድጋሚ ብታገኘው እንደምትለየው ትገልጻለች። ቃሏን ከተቀበለ እና የህክምና ምርመራ እንድታደርግ ካደረገ በኋላ ያሰናብታታል።

ድርጊቱ በተፈጸመ በሶስተኛው ቀን ፖሊስ በ “አ” ላይ የመድፈር ወንጀል ድርጊት ፈጽመዋል በሚል አንድ ተጠርጣሪ ይይዛል። ከዚህ በኋላ “አ” ተጠርጥሮ የተያዘውን ሰው ለይታ ታውቀው እንደሆነ መረጣ እንድታደርግ ያደርግና በሂደቱ የተገኘውን ውጤት ከህክምና ውጤቱ ጋር አያይዞ የምርመራ መዝገቡን መብቱ ለሚፈቀድው ዐቃቤ ሕግ ልኳል።

ጥያቄዎች

- 6.1. የዚህ ዓይነት የምርመራ መዝገብ የቀረበልሽ(ህ) አንቺ(ተ) ብትሆኑ(ን) ምን ዓይነት እርምጃ ትወስዳለሽ(ዳለህ)? ማስረጃዎችን ለማሰባሰብ በፖሊስ ሊከናወኑ ይገቡ የነበሩ ተግባራት በሙሉ ተከናውነዋልን? ይብራራ።
- 6.2. በአገራችን ውስጥ በመረጣ ተግባር የተገኘ ማስረጃ ከሌሎች ደጋፊ ማስረጃዎች ጋር ቢቀርብ በፍርድ ቤቶች ዘንድ ተቀባይነት አለውን? ለምን? ብቻውን ቢቀርብስ?
- 6.3. በወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ-ሥርዓት ውስጥ ቦታ አለማግኘቱ የሚያመጣው ለውጥ አለን? የመረጣው ተግባር እንዴት እንደተከናወነ በምርመራ መዝገቡ ውስጥ መካተቱ የሚያመጣው ለውጥ አለን?

ምዕራፍ 7

በወንጀል ምርመራ ወቅት የሚከናወን የኤክስፐርት አፈጻጸም ስልቶች

7.1. ትርጉም

በወንጀል ምርመራ ሂደት የሚፈፀም ኤክስፐርት ወይም ሙከራ ማለት የምርመራ ተግባር ሆኖ ለተያዘው የምርመራ ጉዳይ ጠቃሚ የሚሆኑ መረጃ- ች የሚጣሩበት እና ትክክለኛነቱን የሚረጋገጥበት ሊሆን፤ ተፈፅመው የነበሩ ድርጊቶችን ወይም ሁኔታ - ችን ወደኋላ በሙከራ መልክ መልሶ በመስራት እና በማሳየት የሚከናወን ነው።

ይህ የማስረጃ- ችን ትክክለኛነት ወይም ኖውነተኛነት በማረጋገጥ ረገድ በጣም ጠቃሚ የሆነው የወንጀል ምርመራ ተግባር በአገራችን የወንጀል መቅጫ ሕግ ሥነ-ሥርዓት ውስጥ ተገቢውን ቦኖ ባለማግኘቱ በመርማሪ- ች ዘንድ ትኩረት ተሰጥቶት አይተገበርም። ሥነ-ሥርዓቱ ኖና ሥልኖ ዊ አፈፃፀሞቹ ኖንዴት ሊሆኑ ኖንደሚገባ አይኖ ወቅም ወይም ሙከራው በኖንዴት ያለ ሁኔታ ቢከናወን ነው የሚገኘው ማስረጃ በፍ/ቤት ተቀባይነት የሚያገኘው? ለሚለው ጥያቄ ምላሽ የለም። ይሁን ኖንጂ በሌላ የምርመራ ተግባር የተገኙ ማስረጃ- ችን ኖውነተኛነት ራሱ መርማሪው ማረጋገጥ ኖንዲችል ኖና የምርመራ ውጤቱ ትክክል መሆኑን ለማወቅ ሙከራን ወይም ኤክስፐርትን ተግባራዊ ቢያደርግ ጠቀሜታ ኖንጂ ጉዳት የለውም።

7.2. ኤክስፐርት ማካሄድ የሚያስፈልግ መሆኑን መወሰን

ይህ መሠረተ-ሃሳብ የሚያጠነጥነው የትኞቹ የምስክርነት ቃሎች ወይም ከጉዳዩ ጋር የተያያዙ ሁኔታ - ች በመርማሪው የተዘጋጀው የትኛውን ሀሳብ በኤክስፐርት ማጣራት ኖንደሚያስፈልግ ሁኔታ - ችን በሚገባ መመርመር ይኖርበኖ ል። በዚህም መርማሪው የኤክስፐርትን ተግባር ምን ዓይነት መሆን ኖንዳለበት ሊወስን የሚችልበት ሁኔታ - ች ይፈጠርለኖ ል።

7.3. ኤክስፐርትን ማካሄድ ይቻል ኖንደሆነ መወሰን

ይህን ለማከናወን ተያያዥነት ያላቸውን ሶስት ጥያቄ- ች መመለስ ያስፈልጋል። ኖንሱም፡-

በመጀመሪያ ደረጃ ሊካሄድ የኖ ሰበው የሙከራ ተግባር በኤክስፐርት ውስጥ የሚሳተፉ ሱ- ችን ክብር እና ዝና ዝቅ ያደርግ ይሆን? ወይም ለጤናቸው ወይም

ለህይወጥቸው አደጋ ይፈጥር ይሆን? ለኖንዚህ ጥያቄ- ች የሚሰጠው መልስ አ- ንኖ ዊ ከሆነ የኤክስፐርት መንቱን ተግባር ማከናወን አይቻልም፡፡

በሁለተኛ ደረጃ ሊከናወኑ የኖ ሰቡትን የሙከራ ተግባራት ለማካሄድ የቴክኒክና የአፈፃፀም አቅም (አስፈላጊ መሳሪያ- ች፣ ዕቃ- ች፣ የሙከራው አሠራር የሚጠይቅ ከሆነ የትራንስፖርት ኖንቅስቃሴ- ችን ማስቆም ይኖር ይሆን? ኖንዲሁም

በሶስተኛ ደረጃ ሙከራውን ለማካሄድ የሚያስችሉ ሁኔታ- ችን ማመቻችት ይቻል ኖንደሆነ መወሰን (ለምሳሌ ከወንጀሉ ድርጊት አፈፃፀም የተለያዩ ገፅኖ- ች ጋር ተቀራራቢ ሁኔታ- ችን ማዘጋጀት ይቻል ይሆን? ወዘተ...) የሚሉት ናቸው፡፡

7.4. ኤክስፐርት የሚካሄድበትን ቦኖ ና ሰዓት (ጊዜ) መወሰን

ኤክስፐርቶች በአብዛኛው መከናወን ያለባቸው ቀደም ሲል የወንጀሉ ድርጊት በተፈፀመበት ቦኖ ሊሆን የሚገባ ቢሆንም፤ አልፎ አልፎ ኤክስፐርቶች ኖንዲካሄድ ካስፈለገበት ጉዳይ ወይም ምክንያት ጋር ያልተያያዙ አንዳንድ የምርመራ ድርጊቶች በተለየ ቦኖ ሊካሄዱ ይችላሉ፡፡ ለምሳሌ ተጠርጣሪው አንድን ወይም ሌሎች ድርጊቶችን መፈፀም ስለመቻሉ ወይም በሙያዊ ወይም በወንጀል ጥበብ ወይም ችሎኖ የተካነ፣ ወዘተ. መሆኑን ለማጣራት የግድ ድርጊቱ የተፈፀመበት ቦኖ መሄድ ላያስፈልግ ይችላል፡፡

ኖንደካሄደው ዓይነቶችን ተግባራት መርማሪው በራሱ ጽ/ቤት ወይም በሌሎች ለሙከራው ተግባር አመች በሆኑ ቦኖ- ች ሊያከናውን ይችላል፡፡ ኤክስፐርቶች በሚደረግበት ጊዜ በቀጥኖ የሚያያዘው ሙከራውን ለማከናወን የሚያስችሉ እና ከተፈፀመው ድርጊት ጋር ተመሳሳይነት አመች ሁኔታ- ችን ከማዘጋጀቱ ጋር ነው፡፡

ተጨማሪ ለምሳሌ

ድርጊቱ ዝናባማ በሆነ ሌሊት ተፈፀሞ ከሆነ ኤክስፐርቶችም መከናወን ያለበት በዝናባማ ሌሊት ሊሆን ይገባል፤ ድርጊቱ የተፈፀመው በአስራ አንድ ሰዓት ከሩብ ከሆነ ኤክስፐርቶችም ኖንዲሁ በተመሳሳይ ሰዓት ሊካሄድ ይገባል፡፡ ድርጊቱ በተፈፀመበት ወቅት የነበረውን የአየር ሁኔታ ከሜትሮሎጂ መ/ቤት በመጠየቅ ማረጋገጥ ይገባል፡፡

7.5. በኤክስፐርት መንገድ ላይ የሚሳተፉ ሰ- ችንና ኖማኞችን ማዘጋጀት

በኤክስፐርት መንገድ ላይ የሚሳተፉት ሰ- ች ምርመራ የሚደረግበትን ጉዳይ በተመለከተ ቀደም ሲል ቃላቸውን የሰጡና ይህን ቃላቸውን ማጣራት እና ማረጋገጥ የሚያስፈልግ ሰ- ችን ብቻ ሊሆን ይገባል። ከዚህ በተጨማሪ ምርመራ የሚደረግበትን የወንጀል ጉዳይ በተመለከተ እና ሊከናወን የሚችል ሰጠው የኤክስፐርት መንገድ ዓይነት ኖና ይዘት በሂደቱ ላይ የሚሳተፉ ባለሙያ- ች (የቴክኒክ መሣሪያ- ችን በመጠቀም ሂደቱን በፎቶ ካሜራ እና በቪዲዮ ካሜራ የሚቀርጹ ወዘተ...) ኖንዲሁም ስለተጎጂው ሆነው አንዳንድ ተግባራትን የሚፈጽሙ እና ሌሎች ድርጊቱ የተፈፀመበትን ቦኖ ለማስመሰል በሚደረገው ዝግጅት ላይ ተሳትፎ የሚያደርጉ ሰ- ች ስለሚጠሩበት ሁኔታም ሊወሰን ይገባል። ከዚህ ጋር አብሮ የሚኖረው ከተሳካ ፊ- ች ቁጥር ውስጥ ምስክሮች እና ተጎጂ- ች ሊካተቱ የሚገባ መሆኑን ሲሆን፤ ተግባራቸውም የሙከራው ሂደት (ኖተላራ ካለው) ከወንጀሉ ድርጊት አፈፃፀም ጋር ተመሳሳይነት ያለው ወይም የሌለው መሆኑን የማነፃፀር ሥራ መሥራት ነው።

7.6. ሊካሄድ ስለኖሰበው የኤክስፐርት መንገድ ሥራ ኖቅድ ማጋጀት እና ከዚሁ በመነሳት ለተግባሩ አፈፃፀም የሚያግዙ የሥነ-ሥርዓት እና የማስተባበር ተግባራትን ማከናወን

ይህን ጉዳይ ለመተግበር አስቸጋሪ ከመሆኑ አንፃር ኖቅዱን ብቻ ማዘጋጀት በቂ ላይሆን ይችላል። መደበኛውንና የተለመደውን ኖቅድ ካዘጋጀ በኋላ መርማሪው የኤክስፐርት መንገድን ይዘት የሚያሳይ ጽሁፍ (ሲናርዮ) ማለትም ሙከራው የት፣ ምን ዓይነት፣ በማን የሚደረግና፣ በሙከራው ላይ ተሳትፎ የሚያደርጉ ሰ- ች የት መሆን የሚያለባቸው፣ በኖንዲሁም ክፍል ስንት ሙከራ- ችን ማድረግ የሚያስፈልግ፣ ሙከራ- ችን የሚደረግ ማድረግ የሚያስፈልግ፣ የሚደረግ ሲቀያየሩ የሚያደርጉ፣ ኖንዲሁን ሙከራ- ች በምን ዓይነት መሣሪያ- ች መቅረጽ መመዝገብ የሚያስፈልግ፣ ወዘተ. የቀረፃውን ይዘት (ምን ዓይነት የንቅስቃሴ- ች፣ በምን ያህል ርቀትና ከየትኛው ቦኖ፣ ተለቅ ተደርጎ መቀረጽ ያለበት የትኛው ትዕይንት የሚደረግ፣ የት ቦኖ ማፍጠን ወይም ዝግ ማድረግ የሚያስፈልግ፣ ወዘተ.) የሚገልጽ ጽሁፍ ሊያዘጋጅ ይገባል።

ኖንዲሁ ዓይነት የተግባር ዝግጅት ዝርዝር የሚያሳይ ጽሁፍ (ሲናርዮ) ሲያዘጋጅ መርማሪው በተቻለ መጠን ተግባራቱን በሚመለከት በቂ ኖውቀት ያላቸውን ሰ- ች ማማከር የሚያስፈልገው ሲሆን፤ በተለይም የፊልም ቀረፃው በሚከናወንባቸው ሥራ- ች

ላይ ኖውቀቱ ያላቸውን ስለቦኖ ውና በኖንዴት ያለ ሁኔኖ ሊቀረጽ ኖንደሚገባ ጨምሮ በማማከር አስተያየቶች ሊያሰባስብ ይገባል፡፡

የኤክስፐርቶች ተግባር ለማካሄድ የሚከናወኑ የማስተባበር ኖና ሥነ-ሥርዓተ ዊ መልክ የማስያዝ ተግባር ውስጥ የሚካተቱ ሌሎች ጉዳዮች ያሉ ሲሆን፤ ኖንሱም ሙከራው በሚከናወንበት ወቅት ሂደቱን በፊልም ለመቅረጽ የሚያስችሉ የቴክኒክ መሣሪያ- ች፣ ካሜራ- ችና ሌሎች አስፈላጊ መሣሪያ- ችን ማዘጋጀት፣ ወዘተ. ናቸው፡፡ በአንዳንድ ጉዳዮች ላይ ያሉትን መረጃ- ች እና የሚካሄደውን ሙከራ አስተማማኝ ለማድረግ ምናልባት ለተወሰኑ ሰ- ች ድጋሚ ጥያቄ- ች ሊቀርቡላቸው የሚችሉባቸውን አጋጣሚዎች ማሰብ ተገቢ ይሆናል፡፡